

РОМЕО І ДЖУЛЬЄТА

Переклала Трина Стешенко

ДІЙОВІ ОСОБИ

- Ескал*, князь Веронський.
- Паріс*, молодий дворянин, родич князя.
- Монтеккі* }
Капулетті } глави двох ворогуючих родин.
- Старий*, дядько Капулетті.
- Ромео*, син Монтеккі.
- Меркуціо*, родич князя і друг Ромео.
- Бенволіо*, небіж Монтеккі і друг Ромео.
- Тібальт*, небіж синьйори Капулетті.
- Брат Лоренцо*, чернець-францисканець.
- Брат Джованні*, чернець того ж ордену.
- Балтазар*, слуга Ромео.
- Самсон* }
Грегорі } слуги Капулетті.
- П'єтро*, слуга Джульєттиної мамки.
- Абрам*, слуга Монтеккі.
- Аптекарь*.
- Троє музикантів*.
- Паж Паріса*.
- Паж Меркуціо*.
- Стражник*.
- Синьйора Монтеккі*, дружина Монтеккі.
- Синьйора Капулетті*, дружина Капулетті.
- Джульєтта*, дочка Капулетті.
- Мамка Джульєтти*.
- Веронські городяни, родичі обох родин, маски, носії смолоскипів, пажі, сторожа, вартові та слуги.*
- Хор.*

Дія відбувається у Вероні, початок п'ятої дії — в Мантуї.

ПРОЛОГ

Входить Хор.

Хор Однаково шляхетні дві сім'ї
В Вероні пишній, де проходить дія,
Збували в ворожнечі дні свої.
Аж враз кривава скоїлась подія.

Коханців двоє щирих, запальних
Ворожі ті утроби породили;
Нещастя сталося у сім'ях тих,—
Вони одвічні звади припинили.

Життя коротке і сумну любов,
Трагічну смерть, що потрясла родини,
Як змила ту ненависть чиста кров,
Ми вам покажемо за дві години.

Даруйте нам недоліки пера,
Всі хиби виправить старанна гра.
(*Виходить*)

СЦЕНА 1

Верона. Міський майдан.

Входять Самсон та Грегорі, слуги Капулетті, з мечами і щитами.

Самсон Грегорі, даю слово, ми не допустимо, щоб нас паскудили та бруднили.

Грегорі Авжеж, бо ми ж таки не вуглярі.

Самсон Я хочу сказати: як розлютуєшся, то й хапайся відразу за меч.

Грегорі Поки там що, гляди, щоб не злетіла, бува, голова з плеч.

Самсон Я рубону швидко, як хто мене зачепить.

Грегорі Та тільки ж не швидко тебе це розпече.

Самсон Кожен пес із дому Монтеккі мене дратує.

Грегорі Роздратуватися означає пуститися в рух, а бути хоробрим — означає стояти твердо на місці; отже, коли тебе роздратують, ти рушиш з місця й накиваєш п'ятами.

Самсон Ого! Як тільки зачепить мене якийсь пес із того дому, я стоятиму твердо. Я зіпруся на мур і захищатимусь від кожного чоловіка чи дівки з дому Монтеккі.

Грегорі По цьому ж то й знати, що ти легкодухий раб: легкодухі боягузи туляться до муру.

Самсон То правда! Жінки — посудини слабкі, через те їх і припирають до муру. Отож і я всіх чоловіків з дому Монтеккі відпихатиму від муру, а всіх дівчат припиратиму до муру.

Грегори Адже ж сваряться наші господарі, а ми — тільки їхні слуги.

Самсон Дарма. Я буду справжній тиран! Упоравшись з чоловіками, я й до дівчат буду лютий; я їм голови постинаю.

Грегори Голови дівчатам?

Самсон Авжеж, голови або щось інше, розумій як хочеш.

Грегори Зрозуміє це той, кому дошкулить.

Самсон Я їм дошкулятиму доти, доки мені сили стане стояти. Адже ж усім добре відомо, що я, нівроку, добрий шмат м'яса.

Грегори Гаразд, що не риби. Був би ти рибою, то була б з тебе в'ялена тріска. Ну, витягай мерщій свій струмент: сюди йдуть двоє з дому Монтеккі.

Входять Абрам та Балтазар, двоє слуг Монтеккі.

Самсон Зброя моя наголо. Починай сварку, а я підтримаю тебе ззаду.

Грегори Як? Повернешся до мене задом та й накиваєш п'ятами?

Самсон Не бійся мене.

Грегори Ще чого! Меші тебе боятись! Я боюся за тебе.

Самсон Треба, щоб закон був на нашому боці: нехай вони почнуть.

Грегори Я гляну люто, йдучи повз них; нехай приймають це, як собі хочуть.

Самсон Ні, як посміють! Я наставлю їм дулю. Ганьба їм буде, як таке стерплять.

Абрам Це ви нам наставили дулю, синьйоре?

Самсон Я просто наставив дулю, синьйоре.

Абрам Це ви нам наставили дулю, синьйоре?

Самсон

(до Грегори)

Чи буде закон на нашому боці, якщо я відповім йому «так»?

Грегори

(до Самсона)

Ні.

Самсон Ні, синьйоре. Я не вам наставив дулю, синьйоре; я просто наставив дулю, синьйоре.

Грегорі Ви напрошуетесь на сварку, синьйоре?

Абрам На сварку, синьйоре? Ні, синьйоре.

Самсон Якщо ви бажаєте, синьйоре, я до ваших послуг. Я служу хазяїнові не гіршому, ніж ваш.

Абрам Та вже ж не кращому.

Самсон Гаразд, синьйоре.

Грегорі

(до Самсона)

Скажи — кращому: сюди йде небіж мого господаря.

Самсон Авжеж кращому, синьйоре.

Абрам Ви брешете.

Самсон Виймайте мечі, якщо ви мужчини. Грегорі, а покажи-но їм твій знаменитий удар.

Б'ються.

Входить Бенволіо.

Бенволіо Схаменіться, дурні! Мечі сховайте в піхви. Ви самі не тямите, що робите.

(Вибиває мечі в них із рук)

Входить Тібальт.

Тібальт Що! Б'єшся ти серед негідних слуг? Бенволіо, поглянь. Ось смерть твоя.

Бенволіо Я їх мирив. Сховай меча у піхви Або рубай, щоб їх розборонити.

Тібальт Меч у руках, а мир на язиці?! Ненавиджу це слово я, мов пекло, Як всіх Монтеккі, як тебе самого. Обороняйся ж, боягузе!

Б'ються.

Входять декілька прибічників обох родин і втручаються в сутичку; згодом вбігають кілька городян із киями.

1-й городянин Геї, алебард, київ! Мерщій! Лупцюй їх!

Городяни Смерть Капулетті! Бий їх! Смерть Монтеккі!

Входить Капулетті в халаті, за ним синьйора Капулетті.

Капулетті Що тут за гамір? Де мій довгий меч?

Синьйора Кап. Ні, костур, костур! Нашо вам той меч?

Капулетті Меча, кажу! Іде старий Монтеккі,
Мені на глум махає він мечем.

Входять Монтеккі й синьйора Монтеккі.

Монтеккі Ти, підлий Капулетті!
(До дружини)

Не тримай.

Синьйора Мон. До ворога не підпущу й на крок.

Входить князь з почтом.

Князь Бунтівники ви! Вороги спокою!
Мечі плямуєте ви кров'ю ближніх.
Ви чуєте? Спиніться, люди! Звірі!
Ви згубний племін люті й ворожнечі
Потоком пурпуровим з власних жил
Гасити ладні раз у раз. Із рук
Додолу кидайте криваву зброю
І слухайте, що скаже в гніві князь ваш,—
Інакше ждуть на вас страшні тортури.
Утрете вже за слово легковажне
Ти, Капулетті, й запальний Монтеккі,
Тривожите ви чварами все місто!
Утрете сиві жителі Верони,
Свої пристойні вбрання поскидавши,
До рук старих стару хапають зброю,
Ущент поточену іржею миру,
Щоб вашу лють іржаву гамувати.
Коли ще раз стривожите Верону,
За спокій ви заплатите життям.
На цей раз — хай розійдеться весь натовп —
Ви, Капулетті, йдіть слідом за мною...
А вас, Монтеккі, жду я по обіді
В тім замку, де ми чиним здавна суд,
Щоб нашу волю вислухать надалі.
Під страхом смерті всім велю — розходьтесь.

Виходять усі, крім Монтеккі, синьйори Монтеккі та Бен-воліо.

Монтеккі Хто знов підняв цю стародавню чвару?
Скажіть, небоже, ви були при цьому?

Бенволіо Тут слуги ваші й ваших ворогів
Зчепилися, коли я підійшов.
Я вихопив меча — розняли хотів їх.
Враз налетів на нас Тібальт завзятий
З оголеним мечем в руці й почав
Зухвало ним махати над головою,
Повітря розтинаючи, а вітер
Свистів лише у відповідь йому.
Немов глузуючи. Я став до бою.
Зібравсь народ. Зчинився бій, та князь
З'явився тут і сварку припинив.

Сильйора Мон. Хто бачив сина? Де ж Ромео мій?
Як рада я, що він не вступив у бій.

Бенволіо Ще до пори, коли ранкове сонце
У сходу золоте вікно зорить,
Пройтись я вийшов, щоб розвіять тугу.
І раптом бачу в гаї сикоморів,
Що розрослись за мурами на захід,
Ваш син гуляє у годину ранню.
Його догнати хотів я. Він помітив
Межу і зник в гушавині лісній.
Я по собі це почуття вже знаю,
Коли буваєш зайвим сам собі.
І прагнеш від усіх десь захватись...
Тож через те за ним я й не пішов,
А обминути вирішив того,
Хто сам людей минає в самотині.

Монтеккі Не раз його там бачать рано-вранці.
Росу блискучу множить він сльозами,
До хмар небесних хмари додає
Зітхань глибоких. А коли на сході
Встає над обрієм веселе сонце
І починає піднімати заслону
Аврориного ложа, раз у раз
Мій син сумний тікає від проміння
І замикається в своїх покоях;
Фіранками вигонить денне світло
І штучно створює цим темну ніч.
Похмурий, чорний сум біду віщує,
Як щось його завчасно не врятує.

Бенволіо Скажіть, в чім річ, мій благородний дядьку?

Монтеккі Не знаю: я цього не чув від нього.

Бенволіо Чи ви хоч намагались розпитати?

- Монтеккі* Не тільки я, але й найкращі друзі.
Та в почуттях він сам собі порадник,
А чи хороший, не скажу цього.
Він мовчазний і потайний безмірно,
Так неохоче розкриває серце,
Як брунька, що робак її гризе,
Коли вона іще не розгорнула
В повітрі ніжних пелюстків своїх,
Не віддала краси своєї сонцю.
Якби знайти причину тій печалі,
То швидко ми б і ліки підшукали.
- Входить Ромео.
- Бенволіо* Ось він іде. Прошу вас, відійдіть.
Я розпитаю, все з'ясую вмигь.
- Монтеккі* Так, розпитай! Ти зробиш добре діло...
Ходім, синьйоро. Ти ж розпитуй сміло.
- Монтеккі й синьйора Монтеккі виходять.
- Бенволіо* Що ж, доброго вам ранку!
- Ромео* Рано ще?
- Бенволіо* На вежі вибило всього лиш дев'ять.
- Ромео* Як довго тягнуться години смутку!
Чи то не батько мій пішов звідсіль?
- Бенволіо* Так, він. Але скажи мені, що саме
Розтягує години для Ромео?
- Ромео* Те, що спроможне вкоротити їх.
- Бенволіо* Кохання?
- Ромео* Ні. Його відсутність.
- Бенволіо* Що?
- Невже любов?
- Ромео* Любов. Лиш безнадійна.
- Бенволіо* На жаль, кохання чарівне на вигляд,
Насправді ж — деспотичне і жорстоке.
- Ромео* На жаль, сліпе кохання манівцями
Веде примхливо і керує нами.
Де ми обідаємо?.. Що тут сталось?..
Хоча не говори: я чув усе.
Страшна ненависть, та любов страшніша.
З ненависті любов. О гнів кохання!

З нічого — все: і розквіт, і буяння.
О легкості тягар. Сенса пустоти.
Безформний хаос пречудових форм.
Свинцевий пух і полум'я холодне,
Цілюща слабкість і блискучий дим...
Безсонний сон, ество, що не існує.
Не маю радості, а все ж люблю я...
Ти не смієшся?

Бенволіо

Ні, я швидше плачу.

Ромео

Чого, сердечний друже?

Бенволіо

А того,

Що серце друга сум опанував.

Ромео

Сумні всі ті, хто так, як я, кохав.
Мене гнітить моя тяжка печаль,
Твоя ж — удвоє збільшує мій жаль.
Ти співчуття до мене виявляєш,
І, мов ножем, мені ти серце краєш.
Любов — це дим, що в'ється від зітхання;
В очах коханців — це вогонь бажання.
Коли ж закохані в тривозі, в горі —
Сльозами можуть затопити й море.
Безумство мудре — ось що є любов.
Воно отруєє й зціляє кров.
Прощай, кузене!
(*Йде*)

Бенволіо

Стій! І я з тобою.

Не розлучайся так холодно зі мною.

Ромео

Я загубив себе... Мене немає...
Це не Ромео, ні, він десь блукає...

Бенволіо

Отож скажи мені, кого ти любиш?

Ромео

Сказати тобі зітханням?

Бенволіо

Не зітханням,
Скажи серйозно, хто вона?

Ромео

Це означає — хворого питати
Про заповіт, що може оживляти
Вмирущого... Кохаю жінку я.

Бенволіо

Так я й гадав і влучив просто в око.

Ромео

Стрілець меткий! Кохаю я красуню.

Бенволіо

Як гарна ціль, то легше в неї й цілить.

- Ромео* Ти схибив і на цей раз не поцілив.
 Бо не страшні їй Купідона стріли.
 Та дівчина Діаниних звичаїв —
 За щит собі вона цнотливість має,
 І не вразить її той лук любовний,
 Байдужа їй облога красномовна.
 Її не взяти штурмом почуттів,
 Ні поглядом закоханим без слів,
 Ні золотом, що спокуша й святих.
 Вона багата пишною красою...
 Та бідна тим, що все, коли помре,
 Незаймане в могилу забере.
- Бенволіо* Як? Поклялася дівувать довіку?
- Ромео* На жаль! А втрати через те великі:
 Її краса від скупості злиняє,—
 В потомстві ця краса не забує.
 Аж надто мудра, надто чарівна,
 Всіх райських благ доступиться вона.
 Клялась вона нікого не кохати,
 Я ж — мертвий, хоч живу, щоб це казати...
- Бенволіо* Послухай-но, не думай більш про неї.
- Ромео* Навчи мене, як розучитись думать.
- Бенволіо* Очам своїм дай волю: помилуйся
 На інших ти красунь.
- Ромео* **Найкращий засіб**
 Ще раз підкреслити її принади.
 Та маска, що чоло цілує дамам,
 Хоч і сама вся чорна, а проте,
 Здається нам, приховує красу.
 Той, хто осліп, довіку пам'ятає
 Коштовний скарб утраченого зору.
 О, покажи красуню щонайкращу,—
 Дивившись на красу її, збагну:
 Зваблівість милої найвища в світі.
 Хоч як навчай, цього я не забуду.
- Бенволіо* Стривай. Науку спробую купити.
 Я все зроблю, аби свій борг сплатити.
 Виходять.

СЦЕНА 2

Вулиця.

Входять Капулетті, Паріс і слуга.

Капулетті Так, нас обох — Монтеккі і мене —
Покарано, щоб в злагоді жили.
Старим, як ми, здається, це й не важко.

Паріс Обидва ви однаково достойні;
І дуже жаль, що ваша ворожнеча
Триває довго так. Синьйоре мій,
Яку ж мені ви відповідь дасте?

Капулетті Я повторю вам те, що ви вже чули:
Не знає світу донечка моя —
Ще й чотирнадцяти нема їй літ.
Нехай в красі ще двоє літ зів'яне,
І стане на порі дитя кохане.

Паріс Я матерів щасливих знав молодших...

Капулетті Тому вони і в'януть надто рано!
Дітей моїх поглинула могила,
Її одну лиш небо зберегло.
Ви серце дівчини скоріть, Парісе,
Це все, що треба нам, щоб ми зійшлися.
Чого вона собі, я їй бажаю
І радо вас обох благословляю.
Сьогодні свято у моєму домі;
Зберуться рідні, друзі і знайомі,
Всі ті, кого люблю я і шаную.
Бажаним гостем бути вас прошу я.
В цю ніч засвітять зорі нам земні
Ясніш за ті, що сяють в вишині.
Як втішно юнаку, що сад цвістиме,
Що квітень хиряву прогонить зиму,
Відчуєте і ви всю втіху свята,
І вас почнуть красуні обступати.
Дивіться, слухайте, спостерігайте,
Найкращій з них свої чуття віддайте.
Дочка моя теж буде поміж тими,
Її краса — ніяка перед ними.
Ходім зі мною! Ти ж біжи, шукай,

По всій Вероні всіх оповіщай,
Хто в списку є.
(*Дає слугі папір*)

Ти мусиш їх прохати
До нас на свято нині завітати.

Капулетті й Паріс виходять.

Слуга Всіх оповіщай, хто в списку е! А хто його знає, що це за список? Що, коли тут написано, щоб швець дбав про свій аршин, а кравець — про свою колодку, а рибалка — про свій пензель, а маляр — про свій невід. Всіх оповіщай, хто в списку е! Я повинен знайти всіх тих, що їх імена тут записані! А як мені второпати, які саме імена тут записані? Я ніяк не доберу, що тут написав той, хто тут писав! Треба знайти десь учену людину. А, оце до речі!

Входять Бенволіо й Ромео.

Бенволіо При сонці мерхне сяйво зір поволі;
В малій халепі горе — перший лік;
В великому не чуть малого болю;
Кругіж у голові — верти у другий бік;
Якщо ваш зір зустрів нову заразу,
Стара хвороба пропаде одразу.

Ромео Для цього теж корисний подорожник...

Бенволіо Для чого?

Ромео Для поламаних кісток.
Зламав ти, бідолашний, ногу...

Бенволіо Що?
Чи ти не збожеволів, мій Ромео?

Ромео Ні, я не збожеволів, а проте
Я зв'язаний міцніш, ніж божевільний...
В тюрмі я темній гину, пропадаю
Від голоду, — я змучений до краю,
Побитий і... Добридень, мій молодче!

Слуга Добридень вам! Ви вмієте читати?

Ромео О так, в моїй біді мою судьбу...

Слуга Цього ви, мабуть, і без книжок навчилися; але будьте такі ласкаві, скажіть мені, чи вмієте ви прочитати те, що тут бачите?

Ромео Так, якщо знаю літери і мову.

Слуга Ви чесно відповідаєте. Зоставайтесь веселі!

Ромео Стривай же, хлопче, я читати вмію!

(Читає)

«Синьйор Мартіно та його дружина й дочки;
граф Ансельмо та його прекрасні сестри; синь-
йора вдова Вітрувіо; синьйор Плаченціо та його
любі небоги; Меркуціо та його брат Валентин;
мій дядько Капулетті, його дружина й дочки;
моя чарівна небога Розаліна; Лівія; синьйор
Валенціо та його кузен Тібальт; Лючіо та весе-
ла Гелена».

Блискуче товариство!

(Повертає список)

Куди ж їх запрошують?

Слуга Нагору.

Ромео Куди?

Слуга На вечерю до нашої господи.

Ромео Чиєї господи?

Слуга Мого господаря.

Ромео Про це спитать я мав тебе раніше.

Слуга Тепер я вам скажу про це й без запитання: мій
господар — знатний і багатий синьйор Капулетті, і якщо ви не
з дому Монтеккі, то ласкаво просимо завітати до нас на келих
вина. Зоставайтесь здорові!

(Виходить)

Бенволіо На святі цім родиннім в Капулетті
Й твоя кохана Розаліна буде
Між чарівних красунь. Ходімо й ми.
Побачиш сам; хай око безсторонне
Зрівня її з красунями Верони,
І лебідь твій обернеться в ворону.

Ромео Якщо блюзнірством погрішу таким,
Вогнем хай сльози очі випікають.
Смерть на вогні хай кара буде їм
За те, що стали враз еретиками!
Покіль існує світ, як не крути,
Під сонцем кращої не вгледити ти!

Бенволіо Бо з нею поруч інша не стояла,
В твоїх очах вона сама сіяла.
Отож ці кришталеві терези
Хай зважать чари іншої краси,

Тоді приваби знайдеш дуже мало
В перлині, що твій погляд чарувала.
Ромео Ходім, та не на інших задивляйтесь,—
Коханою я буду милуватись!
Виходять.

СЦЕНА 3

Кімната в домі Капулетті.

Входять синьйора Капулетті й мамка.

Синьйора Кап. Поклич до мене доню. Де вона?
Мамка Моею цнотою в дванадцять років
Клянусь, що я вже кликала її.
Ягняточко мое! Моя пташинко!
Куди поділася вона? Джульетто!
Входить Джульетта.

Джульетта Що сталось? Хто це кличе?
Мамка Ваша мати.

Джульетта Я тут. Чого бажаєте, синьйоро?
Синьйора Кап. Та річ у тому... Няню, вийди звідси,
Поговорить нам треба сам на сам:
Проте стривай!.. Вернися, няню... Так,
Згадала я, що слід тобі зостатись
Послухати розмову нашу. Адже
Ти знаєш змалку нашу любу доню.
Мамка Злічу я вік її аж до години.

Синьйора Кап. Це ж їй, здається, повних чотирнадцять.

Мамка Я чотирнадцять дам зубів своїх,—
Дарма, що маю їх лише чотири,—
Що їй іще не повних чотирнадцять.
До свята жнив ще скільки залишилось?

Синьйора Кап. Ще тижнів зо два, може, трохи більше.

Мамка Чи два, чи й більше — тільки знаю я,
Що буде чотирнадцять їй на Петра.

Вона й Сусанна — царство їй небесне —
Однолітки. Сусанну бог прибрав:
До мене надто доброю була.
Тож я й кажу, що саме в ніч під Петра
Джувлетті виповниться чотирнадцять.
Так, далєбі! Я добре пам'ятаю:
Від землетрусу збігло одинадцять,
В той день я відлучила від грудей
Її, маленьку. Зроду не забуду
Я дня того — ні дня того, ні року.
Я полином собі соски натерла
Й сиджу на сонці під голубником.
Ви в Мантуї тоді були з синьйором.
Так, так! Я пам'ятаю все докладно!
Тож я й кажу, як наше немовля
Гіркий полин з сосків покуштувало
Й відчуло гіркоту, — дитя дурненьке —
Розсердилось, маюне, й — геть сосок.
Аж враз — торох! Згойднувся голубник.
Я кинулась тікати.
Ось саме одинадцять років тому.
Вона тоді вже зводилась на ніжки.
Ба, ні! Ось хрест святий! Вже тупцювала
І бігала, маленька, перевальцем,
За день до того гулю ще набила.
Муж — упокоїть хай господь його! —
Веселий був небіжчик, взяв дитину:
«Ай-ай! Ти, — каже, — впала на обличчя?
Порозумнієш — падатимеш навznak.
Так? Правда ж, крихітко?» А це дурнятко —
Мадонною клянусь! — відразу стихло.
Утерло слізоньки та й каже: «Так...»
Ото сміха! Я жарту не забуду,
Хоч би мені ще жити сотню літ.
«Так? Правда ж, крихітко?» — спитався він.
Воно ж, дурнятко, стихло й каже: «Так...»

Синьйора Кап.

Та годі вже, прошу тебе, замовкни.

Мамка

Даруйте, пані... Сміх мене бере,
Коли згадаю раптом, як дитина
Утерла слізоньки та й каже: «Так...»
Аж зирк — а в неї гуля на чолі
Не менша, ніж те півняче яечко.
Забилась так і плакала так гірко.
«Ай! — каже муж. — Ти впала на обличчя?»

Як виростеш — на спинку будеш падать.
Так? Правда ж, крихітко?» Їй-богу. Враз
Вона сказала тихо: «Так»,— і змовкла...

Джульєтта Замовкни й ти, прошу тебе я, няню.

Мамка Ну, добре вже, мовчу, господь з тобою.
Миліших я не няньчила дітей.
Якщо діждуся ще твого весілля,
То вже нічого більше й не бажаю.

Синьйора Кап. Весілля, так. Поговорить про це
Хотіла я. Скажи мені, Джульєтто,
Чи маеш ти бажання стать до шлюбу?

Джульєтта Про честь таку я ще й не мрію, мамо.

Мамка Про честь! Якби тебе не годувала,
Сказала б: розум з молоком всмоктала.

Синьйора Кап. То час уже подумати про шлюб.
У нас в Вероні є шляхетні дами,
Молодші ще за тебе, а вже мами.
Та я й сама давно в твої літа
Була вже матір'ю. Отож, коротше,
Паріс шляхетний сватає тебе.

Мамка Ох, панночко! Який то молодик!
Такого в цілім світі не знайти...
Ну й кавалер! Як лялька з воску лита.

Синьйора Кап. Найкраща квітка в квітниках Верони.

Мамка Так, квітка й справді. Квітка прехороша.

Синьйора Кап. Що скажеш ти? Чи він тобі до серця?

На святі нині буде він у нас.
Читай в лиці Паріса, як у книзі,
Принади, писані пером краси;
Всі риси ти уважно роздивись —
В них ум і чарівна краса злились;
Що невиразне в книзі тій сніткаєш,
Те в погляді ясному прочитаєш.
Кохання книга гарна і яскрава,
Бракує їй тепер лише оправи.
Як риби справжня глибина, так само
Прихованій красі потрібна рама.
В очах людей сіяє книги слава,
Що золоті слова в ній і оправа.
Розділиш все, що є в його судьбі,
Не зменшишся від цього, далєбі.

Мамка : Не зменшиться, а зробиться велика:
Повнішає жона від чоловіка.

Синьйора Кап. Як дивишся ти на його любов?

Джувльетта Я подивлюсь, чи погляд гріє кров...
Дивитися дозволю я очам
Лиш доти, доки бажано це вам.

Входять слуга.

Слуга Синьйоро, гості прибули, вечерея на столі; на вас чекають, синьйорину шукають, мамку в буфетній проклинають, і все шкереберть іде. Я мушу бігти туди прислуговувати. Благаю вас, будьте ласкаві, з'явітьися негайно.

Синьйора Кап. Уже йдемо! Джувльетто, граф чекає.

Мамка Ходім! Там серце графове тріпоче.
По любих днях стрічай солодкі ночі.

Виходять.

СЦЕНА 4

Вулця.

Входять Ромео, Меркуціо, Бенволіо, з п'ятьма чи шістьма іншими масками, слуги зі смолоскипами.

Ромео Чи скажеш для пояснення промову,
Чи, може, так, без виправдання ввійдем?

Бенволіо Ні, пишномовність нині вже не в моді.
Обійдемося ми й без Купідона
З пов'язкою на лобі та з чудним
Геть поцяткованим татарським луком,
Що, мов опудало, лякає дам.
Не треба і пролога нам при вході,
Який проказують лиш під суфлера.
Нехай нас міряють вони, як хочуть,
Ми ж зміряєм підлогу їхню в танці
Та й підемо.

Ромео Не можу я скакати.
Дай смолоскип! Якщо в душі моїй
Печаль і морок, я нестиму світло.

- Меркуціо* Ні, любий мій, ти мусиш танцювати.
- Ромео* О ні! Даруй!.. Ви в бальних черевиках
І на легкій підозві; а у мене
Нудьга лежить на серці й, мов свинець.
Додолю гне: я рухатись не могу.
- Меркуціо* Ти ж закохавсь!.. Позич у Купідона
Легенькі крила і ширяй на них!
- Ромео* Мене поранив тяжко він стрілою,—
Не злину я на крилах тих легких.
Я зв'язаний, і пут не розірвати.
Я падаю під тягарем любові.
- Меркуціо* Упавши з тягарем — любов придушиш;
Ти для істоти ніжної важкий.
- Ромео* Для ніжної? Любов жорстока й люта!
Вона брутальна й коле, як терник!
- Меркуціо* Якщо до тебе так любов жорстока,
Жорстокий будь і ти до неї сам.
Коли її, якщо вона колюча,
Додолю гни, й здолаєш ти любов.
А дайте-но футляр лице прикрити.
(*Одягає маску*)
На маску — маску! Байдуже мені,
Що здамся я потворним і бридким!
Хай машкара за мене червоніє.
- Бенволіо* Постукаймо, зайдімо — і відразу
Роботу дати мусимо ногам.
- Ромео* Дай смолоскипа! Жартуни веселі
Хай топчуть каблуками очерет.
Я ж пригадаю приказку дідівську;
Внесу вам світло і дивитись буду.
Чудова гра, а я уже пропав...
- Меркуціо* Пропала миша!.. Годі, не сумуй!
Як ти не маєш сил, ми допоможем,
Ми витягнем тебе з того багна,
Ах, вибач, я хотів сказати — з любові,
Що в неї аж по вуха ти загруз.
Ходім! Удень безглуздо палим світло.
- Ромео* О ні!
- Меркуціо* Кажу, ми свій вогонь марнуєм:
Адже ж удень ми ламп не потребуєм!

Більш розуму в тверезих цих словах,
Ніж у п'ятьох всіх наших головах.

Ромео На маскарад ми маємо піти,
Розумно це?

Меркуціо Не сумнівайся ти!

Ромео Я бачив сон.

Меркуціо Бува, й мені щось сниться.

Ромео Що саме?

Меркуціо Те, що брешуть всі сновидці!

Ромео У наших снах більш правди, ніж в словах...

Меркуціо Була з тобою королева Меб!
То повитуха фей, така маленька, —
Не більша, ніж агатовий камінчик
У олдермена в персні. Цугом їздить
Вона на найдрібніших порошоках
В нас по носах, як міцно ми спимо.
В її візку з крил коника дашок;
В колесах — шпиці із павучих лапок;
З тоненьких павутинок — посторонки,
А хомути — із місячного сяйва;
Маленький батіжечок — з волосинки,
А пужално — із кістки цвіркуна;
За кучера — малюсінкий комарик
В каптані сірому, багато менший,
Ніж черв'ячок отой, що часом лазить
У дівчини лінивої по пальцях.
Її візок — лісний горіх порожній,
Що виточив його старенький шашель
Чи вивірка — вони для фей віддавна
Майструють колісниці. Пишно так
Щоночі лине Меб в своїм візочку:
Перетинає мозок у коханців,
І сняться їм лише любовні втіхи;
Проскаче в царедворців по колінах,
І сняться кожному із них поклони;
По пальцях суддів мчить — їм сняться гроші;
Мчить по устах синьйор — цілунки сняться;
Та часом ті уста вона прищами
За жадність до цукерок обдарує,
Розгнівавшись за неприємний запах;
Меб промайне під носом у вельможі,
І він відчує дух нової ласки;

Щетинкою під носом полоскоче
В священника — приход багатший сниться;
А часом мчить у вояка по шиї,
І він у сні рубає ворогів,
Пролами бачить, штурми і засади,
Клинки іспанські, келихи з вином
Завглибшки футів п'ять; а то зненацька
Забарабанить голосно у вухо,
Й здригнеться він, прокинеться з прокльоном,
Молитву прочитає й знов засне.
Вночі та ж Меб куйовдить коням гриви,
Їх заплітає, а волосся людям
Збиває в ковтуни: їх розплести —
То небезпечно: може статись лихо!
Вона ж, відьмачка, душить тих дівчат,
Що сплять на спині, і привчає їх
Витримувать вагу чоловіків,
Як зробляться вони жінками. Ще
Ця Меб...

Ромео Мовчи, Меркуціо, облиш!
Ти про пусте говориш!

Меркуціо Так, про сні!
Адже лінивого ума це діти,
Це нашої фантазії плоди.
Породжує вона химерні мрії —
Легкі й тонкі так само, як повітря,
Мінливіші за вітер, що спочатку
Холодні груди півночі торкає,
Але, розгнівавшись, враз відлітає,
Обличчям повертаючись до півдня,
Де зрошують цілющі роси землю.

Бенволіо І нас той вітер із путі збиває.
Скінчивсь бенкет, і прийдемо ми пізно.

Ромео Боюся, навпаки — занадто рано...
Мені передчуття тривожить душу,
Немов якась погроза наді мною
В сузір'ях висить, і моя судьба
В цю ніч чудову, на розкішнім святі,
Почне негадано свій грізний хід —
Життя моє нікчемне обірве,
Яке ще в грудях жевріє, пославши
Мені страшну і передчасну смерть.

Та той, хто править кораблем моїм,
Хай підніма вітрила! Ну, ходім!

Бенволіо Бий в барабан!

Виходять.

СЦЕНА 5

Зала в домі Капулетті.

Музиканти чекають. Входять сляги з серветками.

1-й слуга Де ж це Баняк? Чого він не допомагає прибирати? Хоч би поміняв тарілки та почистив посуд.

2-й слуга Коли вся чиста робота лежить тільки в одного чи двох хлопців на руках, та ще й руки ті немиті,— то вже нечисте діло.

1-й слуга Геть ці табуретки! Ану, мерщій відсуньте шафу з посудом! Та пильнуйте срібла! Гей, ти, приховай для мене шматочок марципана і, якщо любиш мене, скажи воротареві, щоб він пропустив сюди Сусанну Гладишку та Неллі. Ентоні! Баняк!

2-й слуга Гарзд, буде зроблено.

1-й слуга Вас шукають, вас гукають, вас вимагають, на вас чекають у великій залі.

3-й слуга Та не можемо ж ми бути відразу і тут, і там. Веселіше, хлопці. Рухайтесь жвавіше. Хто найдовше проживе, той усе забере.

Відходять у глиб сцени.

Входять Капулетті, синьйора Капулетті, Джульетта, Ті-бальт з іншими членами родини, гостями й масками.

Капулетті Прошу ласкаво! Хто із дам не має
На ніжках мозолів, танцюйте з нами!
Хе-хе, голубоньки! Котра ж синьйора
Відмовиться тепер від танців? Ну ж бо!
Як хтось з красунь маніжитись почне,
Я присягну, що мозолі на ніжках!
Що скажете, чи добре вас піймав?
Вітаю щиро вас, мої синьйори.
Був час, колись і я ходив у масці

І шепотів на ніжне вушко дамі
Приємне щось. Минуло, все минуло!
Ласкаво прошу вас, заходьте, любі!
Ну, грайте ж, музиканти! Міся! Міся!
До танцю ж бо дружніше, синьйорини!

Грає музика, гості танцюють.

Гей, світла, світла, хлопці! Геть столи!
Мерщій вогонь в каміні загасить,
Тут стало надто жарко і без нього.
Як вчасно несподівана розвага!
Сядь, добрий мій кузене, відпочинь.
Для мене й вас вже танців дні минули...
Коли останній раз були ми в масках?

Старий Кап. Та, мабуть, буде років з тридцять тому...

Капулетті Ё, ні, не так давно, не так давно!
Було це на весіллі у Лученцо,
На трійцю саме, як були ми в масках,
Відтоді збігло літ із двадцять п'ять.

Старий Кап. Ні, більше, більше. Син його старіший;
Синьйоре мій, йому уже за тридцять.

Капулетті Та де там! Що ви кажете! Він був
Тому два роки ще неповнолітній.

Ромео

(до свого слуги)
Хто синьйорина та, що подає
Свою прекрасну руку кавалеру?

Слуга Не знаю я, синьйоре.

Ромео

Померкли смолоскипи перед нею!
І світить вродою вона своєю
На щоках ночі — діамант ясний
У вусі мавра; скарб цей дорогий
І для землі, і для життя сія.
Вона — омріяна любов моя!
Її оточують прекрасні дами,
Вона ж між них — голубка між галками!
Коли танок закінчать вже, саму
За ніжну ручку я її візьму,
І щастя неземне тоді відчую...
Чи ж я коли любив? Чи ще люблю я?
О ні! Зрікайтеся, брехливі очі!
Не знали ви краси до цієї ночі!

- Тібальт* По голосу це мусить бути Монтеккі.
Мою рапіру, хлопче! Як! Цей раб
Наважився прийти в блазенській масці,
Щоб глузувати з нашого бенкету?
Ні, честю роду я клянусь, за сміх
Убить його, вважаю я, не гріх!
- Капулетті* Чого це ти бушуєш так, небоже?
- Тібальт* Таж, дядьку, тут Монтеккі. Тут наш ворог.
Негідник цей зумів сюди пробратись,—
Над нашим святом хоче насміятись!
- Капулетті* Ромео тут?
- Тібальт* Так, він, негідник, тут.
- Капулетті* Спокійно, друже. Не чіпай його.
Поводиться він ввічливо й шляхетно.
Сказати правду, вся Верона славить
Його за честь, за виховання добре.
За всі скарби Верони я не дам
Його в моїй господі зневажати.
Тому вгамуйся й не звертай уваги —
Так хочу я. Коли мене шануєш,
Розвеселись, кинь хмурити чоло,
Бо хмуритись на святі непристойно.
- Тібальт* Пристойно, бо на святі в нас негідник.
Його я не стерплю.
- Капулетті* Терпять примушу!
Ти чув, хлопчиську? Стерпиш! Я сказав!
Хто тут господар? Я чи ти? Іди!
Не стерпять він! О боже мій! Ну й ну!
Він хоче всіх моїх гостей збентежить!
Він козиритися надумав! Гляньте!
- Тібальт* Але ж це сором, дядьку!
- Капулетті* Як це? Як це?
Зухвалий ти хлопчиську! Сором?.. Годі!
Гляди, щоб потім ти не жалкував.
Відомо, щодо чого... Ти диви!
Знайшов коли перечити мені!
Так, дітки, так! Чудово! Ти невіглас!
Не галасуй, а то... Гей, світла, світла!
Приборкаю тебе! Жвавніше, друзі!
- Тібальт* Мій дух скорився й змовк, я ж не змовчу.
Від гніву й сорому я весь тремчу!

Це вторгнення зухвале стерплю нині,
Та згодом в жовч обернеться терпіння!
(Виходить)

Ромео

(до Джульєтти)

Коли торкнувсь рукою недостойно
І осквернив я цей олтар святий,
Уста — два пілігрими — хай пристойно
Цілунком ніжним змиють гріх тяжкий.

Джульєтта О пілігриме, в тім гріха немає —
З молитвою торкатись рук святих:
Такий привіт нам звичай дозволяє.
Стискання рук — то поцілунок їх.

Ромео Але, крім рук, ще дано й губи їм...

Джульєтта Так, для молитви, любий пілігрим...

Ромео О, то дозволь мені, свята, й устами
Молитися побожно, як руками!

Джульєтта Нас незворушно слухають святі.

Ромео Не рухайся ж, дай відповідь мольбам!
(Цілує її)
Твої уста очистили мій гріх...

Джульєтта Взяли твій гріх мої уста з твоїх.

Ромео Мій гріх?.. В твоїх словах я докір чую!
Верни ж мій гріх.
(Знову цілує її)

Джульєтта Мов з книги ти цілуєш...

Мамка Вас просить ваша мати, синьйорино.

Ромео А хто у неї мати?

Мамка Що, юначе?

Таж госнодиня в домі цім вона.
Така вже добра пані, мудра й чесна,
Я викохала донечку її,
З якою шойно розмовляли ви.
Скажу вам чесно: хто її здобуде —
Здобуде той повнісінький гаман.

Ромео Що? Капулетті?.. Ох! Де ж вороття?..
У ворога в руках мое життя!

Бенволіо Ходім, ходім! Жарт видався на славу!

Ромео Ох, я боюсь — кінчається забава.

Капулетті О ні, синьйори! Рано ще, не йдіть!
 Ось слуги вже розносять частування.
 Таки йдете? Ну, дякуємо вам!
 Синьйори благородні, вам спасибі!
 Гей, смолоскипів! Ну, добраніч вам!
(До старого Капулетті)
 А ми до ліжка... Чорт! Таки пізенько!..
 Стомився я...

Виходять усі, крім Джульетти й мамки.

Джульетта Глянь, няню, і скажи, хто той господар?

Мамка Тіберіо старого спадкоємець.

Джульетта А той, що саме із дверей виходить?

Мамка А той, здається, молодий Петруччо.

Джульетта А той, за ним, що танцювать не хотів?

Мамка Не знаю я.

Джульетта Довідайся. Як має він дружину,
 Не в постіль шлюбну — ляжу в домовину!

Мамка Монтеккі він, і звуть його Ромео;
 Єдиний син того, хто ворог нам.

Джульетта Злоба єдина у душі буяла,
 І зі злоби любов єдина встала!..
 Не знаючи, зустріла надто рано,
 Та пізно я дізналась, безталанна!
 Ох, не на радість ти, любов моя,
 Бо ворога кохаю ніжно я!

Мамка Що це таке? Що кажеш ти?

Джульетта Це вірші.
 Навчив мене їх в танці кавалер...
 За сценою гукають: «Джульетто!»

Мамка Я зараз, зараз! Ну, ходім, ходім!
 Останній гість вже залишив наш дім.
 Виходять.

ПРОЛОГ

Входить хор.

Хор Кохання давне впало, смертю зжерте,
Натомість юний племінь запалав;
Ладен за першу він любов померти,
Та над усе Джульетту покохав.

Ромео любить, ця любов взаємна,
Та певності в собі він не знайде!
Він ворога блага, вона ж таємно
Принаду з вудки згубної краде.

Як ворог давній, він ввійти не сміє
З вітанням ніжним до коханки в дім.
Не має також жодной надії
Й вона на те, щоб бачитися з ним.

Час їх з'єднає, сили дасть кохання,
Й солодкі втіхи зменшать їх страждання.

(Виходить)

СЦЕНА I

Вероца. Фруктовий сад Капулетті.

Входить Ромео.

Ромео Куди ж іти, коли я серцем тут?
Вернися ж, прах земний. Знайди свій центр.
(Перелазить через мур і зникає за ним)

Входить Бенволіо з Меркуціо.

Бенволіо Кузене, гей! Ромео!

Меркуціо

Він розумний:
Я присягну, що він давно вже вдома
І ліг у постіль.

Бенволіо

Ні, побіг сюди
І скочив через мур. Поклич його!

Меркуціо

Я викличу його закляттям! Гей!
Ромео! Чудію наш і безумче!
З'явся нам хоч в образі зітхання!
Скажи одну лиш риму, й з мене досить;
Хоч скрикни: «Ах!» Зримує «любов» і «кров».
Промов Венері-кумоньці словечко
Чи подратуй її синка сліпого,
Хлопчиська Купідона, що так влучно
Пустив стрілу, й король Кофетуа
В жебрачку раптом закохався! Ах!
Не чує, не зітхне й не ворухнеться!
Помер шаленець, та збуджу закляттям!
Я заклинаю ясними очима
Коханої твоєї Розаліни,
Її чолом, пурпурними устами,
І ніжкою, і трепетним стегном,
І всім добром, що є в його сусідстві,—
З'явся нам ти в образі своїм!

Бенволіо

Розсердиться на тебе, як почує.

Меркуціо

Не думаю. Розсердив би, коли б
До дівчини коханої його
Закляттям іншого закликав духа
І там, щоб залишив я їх удвох,
Оце було б образливо для нього.
Мое ж закляття чесне і невинне.
Адже я тільки іменем коханки
Його до нас з'явитись заклинаю.

Бенволіо

Ходімо! Між деревами сховавсь він
І зник у вогкій темряві нічній.
Сліпа його любов, їй тьма до серця.

Меркуціо

Якби любов була сліпа і справді,
То не могла б тоді влучати в ціль.
Сидить він десь під деревом плодовим
І мріє, щоб кохана синьйорина,
Як стиглий плід, йому упала в руки...
О, щоб той плід від стиглості порепав!
Бажаю, щоб вона... Прощай! **От дурень!** —

Ромео, на добраніч! Я — в перини:
Похідне ліжко надто вже холодне.
Ходім?

Бенволіо Ходім. Шукать того даремно,
Хто не бажає, щоб його знайшли.
Виходять.

Входить Ромео.

Ромео Сміється з шраму той, хто ран не мав.

Вгорі, край вікна, з'являється Джульєтта.

Та тихо! В тім вікні сьйнуло світло!
Там схід, сама ж Джульєтта — ясне сонце!
Зійди ж, прекрасне сонечко, і сьйвом
Блиск заздрісного місяця убий!
Він і без того зблід, він занедужав
Від прикrostі, що ти — його служниця,
А все ж затьмарила його красою.
Тож не служи ревнивцеві блідому!
Весталчин одяг, бляклий, зеленавий
Лише безумці носять. Скинь його!
Он владарка моя, моє кохання!
Дізналася б вона, як я люблю!
Вона заговорила? Ні, мовчить...
Ну що ж. Нехай. Адже говорять очі.
Я відповім... Який-бо я зухвалець.
Ні, не до мене очі ці говорять.
Дві зірки найяскравіші на небі
Десь мають пильні справи і повинні
На час покинути небесні сфери
Й очам її своє благання шлють —
За них тим часом сяяти в блакиті.
О, що, коли б і справді тії очі
На небі сяли, зорі ж — на обличчі?
Обличчя ясні зорі ті затьмило б,
Як сонечко — ліхтар; та з неба ж очі
Лили б такі потоки променисті,
Що всі пташки співати почали б,
Подумавши, що то вже сходить сонце!
На руку ось схилилась край віконця,
Притиснувши долоню до щоки...
Якби мені за рукавичку бути
І доторкатись до щоки її!

Джульєтта О лишенько!

Ромео

Вона заговорила...
Мій світлий ангеле, мов ясні далі,
Ти сяєш наді мною серед ночі,
Як легкокрилий посланець небес
Перед очима вражених людей,
Що, голови закинувши, слідкують,
Як серед хмар лінивих він ширяє
І по ефіру грудях чистих плава.

Джульєтта

Ромео! О, навіщо ти Ромео?
Зміни своє ім'я, зречися батька;
Як ні, то присягни мені в коханні,
І більше я не буду Капулетті.

Ромео

(вбік)
Послухать — чи відповісти відразу?

Джульєтта

Лише твоє ім'я — мій ворог лютий;
А ти — це ти, а зовсім не Монтеккі...
Що є Монтеккі? Таж чи так зовуть
Лице і плечі, ноги, груди й руки
Або якусь частину тіла іншу?
О, вибери собі нове ім'я!
Та що ім'я? Назви хоч як троянду,
Не зміниться в ній аромат солодкий!
Хоч як назви Ромео — він Ромео.
Найвища досконалість все ж при ньому.
Хоч би він був і зовсім безіменний...
О, скинь же, скинь своє ім'я, Ромео!
Воно ж не є тобою, і взамін
Візьми мене усю!..

Ромео

Ловлю на слові!
Назви мене коханим, і умить
Я вдруге охрещусь і більш ніколи
Не буду зватися Ромео.

Джульєтта

Хто ти,
Що, притаївшись під серпанком ночі,
Мою підслухав таїну сердечну?

Ромео

Яким ім'ям назвать себе — не знаю.
Своє ім'я ненавиджу я сам!
Свята моя, адже ж воно — твій ворог.
Я б розірвав його, коли б воно
Написане стояло на папері!

- Джульєтта* Мій слух не похопив ще й сотні слів
Із уст твоїх, а голос я впізнала:
Хіба ти не Ромео, не Монтеккі?
- Ромео* О ні, святá, знай: що не те й не інше,
Якщо вони для тебе осоружні.
- Джульєтта* Як ти зайшов сюди, скажи, й навіщо?
Як міг ти перелізти через мур?
Адже високий він і неприступний.
Згадай-но, хто ти: смерть тебе спіткає,
Як з наших хто тебе застане тут.
- Ромео* Кохання принесло мене на крилах,
І не змогли цьому завадити мури;
Кохання може все і все здолає,—
Твоя рідня мені не перешкода.
- Джульєтта* Вони тебе уб'ють, коли побачать.
- Ромео* В очах твоїх страшніша небезпека,
Ніж в двадцяти мечях. Поглянь лиш ніжно —
Й мені ненависть їхня не страшна.
- Джульєтта* О, не хотіла б я нізачо в світі,
Щоб тут вони побачили тебе!..
- Ромео* Своїм плащем мене прикриє ніч.
Та, як не любиш ти,— нехай знаходять...
Хай краще смерть від лютої злости,
Ніж довгий вік без ніжності твоєї.
- Джульєтта* Хто показав тобі сюди дорогу?
- Ромео* Моя любов! Вона мене навчила,
Дала мені пораду, я ж за те
Позичив їй очей. Я не моряк,
Та будь від мене ти хоч так далеко,
Як щонайдальший берег океану,
Я б зважився такий здобути скарб!
- Джульєтта* Мое лице ховає маска ночі,
Але на ній пала дівочий стид,
Що ти в цю ніч мої слова підслухав.
Хотіла б я пристойність зберегти,
Від слів своїх відмовитись хотіла б,
Хотіла б я... та годі прикидатись!
Мене ти любиш? Знаю, скажеш: «Так...»
Тобі я вірю, з мене досить слова.
О, не клянись! Зламати можеш клятву:
Недурно ж кажуть, що з любовних клятв

Сміється сам Юпітер. О Ромео!
Скажи, якщо ти любиш, правду щирю.
Коли ж вважаєш — переміг мене
Занадто швидко, я тоді насуплюсь,
Скажу уперто: «Ні!», щоб ти благав.
Інакше — ні, нізашо в світі! Ні!
Так, мій Монтеккі, так, я нерозважна
І, може, легковажною здаюсь...
Повір мені, і я вірніша буду,
Ніж ті, що хитро удають байдужість.
І я б могла байдужою здаватись,
Якби зненацька не підслухав ти
Любов мою й слова мої сердечні...
Пробач мені, мій любий, і не думай,
Що мій порив палкий — це легковажність;
Мою любов відкрила темна ніч.

Ромео Клянусь цим місяцем благословенним,
Що сріблом облива верхи дерев...

Джульєтта О, не клянися місяцем зрадливим,
Який так часто змінює свій вигляд,
Щоб не змінилася твоя любов.

Ромео То чим я поклянусь?

Джульєтта Не треба зовсім.
Або, як хочеш, поклянись собою —
Душі моєї чарівним кумиром,—
І я повірю.

Ромео Серця почуттям...

Джульєтта Ні, не клянись! Хоч ти — єдина радість,
Та не на радість змовини нічні...
Все сталося несподівано занадто —
Так швидко, так раптово й необачно,
Як блискавка, що блисне й раптом зникне
Ледь встигнемо сказати: «Он сягнуло!»
Добраніч, любий! Теплий подих літа
Нехай цю бруньку ніжного кохання
Оберне в пишну квітку запашну,
Коли з тобою зійдемося ще раз.
Добраніч! Хай у тебе переллється
Той мир, що вщерть мое сповняє серце!

Ромео Без нагороди так мене й покинеш?

Джульєтта Якої ж нагороди хочеш ти?

Ромео Повинна ти в коханні присягти.
Джульєтта Я присяглась раніш, ніж ти просив,
Проте я хтіла б клятву ту забрати.

Ромео Забрати клятву? О, навіщо, люба?
Джульєтта Щоб бути щедрою і знов віддати.
Таж я того жадаю, що вже маю:
Як море, доброта моя безкрая,
Як море, дна не має і любов,
Що більше їх я віддаю тобі,
То більше їх у мене застається,
А їм немає меж...

Мамка кличе за сценою.

У домі гамір!
Прошай, мій любий!.. Няню, я іду!
Не зрадь мене, Монтеккі мій коханий.
Хвилину почекай, я повернусь.
(*Виходить*)

Ромео О, ніч свята! Благословенна ніч!..
Таж ніч тепер... А що, як все це сон?
Такий солодкий сон, що я боюсь —
Він не обернеться ніколи в дійсність.

Знову з'являється *Джульєтта*.

Джульєтта Три слова ще, Ромео, й на добраніч!
Якщо любов твоя до мене щира
І хочеш ти зі мною взяти шлюб,
То звавтра сповісти мене про це,
І я пришлю по відповідь когось,
Де і коли ти хочеш повінчатись;
Тобі до ніг складу я свою долю —
З володарем піду хоч на край світу!

Мамка
(*за сценою*)
О синьйорино!

Джульєтта Я йду! Як ти не будеш з чистим серцем,
Тоді благаю...

Мамка
(*за сценою*)

Синьйорино!

Джульєтта Зараз!
...Облиш мене і більше не приходь,

Зостав мене на самоті з журбою,
То взавтра я пришлю.

Ромео

Душі спасінням...

Джульєтта

Сто тисяч раз тобі привіт!
(*Виходить*)

Ромео

В сто тисяч раз без тебе хмурий світ!
Так, як школяр від книжки утікає,
Так ревно і любов любов шукає;
Як гидко їм на школу знов дивитись,
Так тяжко їй з любов'ю розлучитись!
(*Ступає до виходу*)

У вікні знову з'являється Джульєтта.

Джульєтта

Ромео, стій!.. О, стій! Якби мені
Сокольного голос, щоб назад
Змогла я сокола мого вернути!
Неволі голос надто слабосилий,
А то б я потрясла печеру Ехо,
Й повітря б голос більш, ніж я, захрип.
Повторюючи це ім'я невпинно:
«Ромео, де ти? Де ж ти, мій Ромео?!»

Ромео

То кличе знов мене моя душа!
Бринять, як срібло, голоси коханців
І солодко скрашають тишу ночі,—
Мов ніжна музика милує вухо!

Джульєтта

Ромео!

Ромео

Люба!

Джульєтта

Милий, завтра вранці
Коли прислать до тебе посланця?

Ромео

Найкраще о дев'ятій.

Джульєтта

Не спізнюсь.
Мов двадцять літ чекать тії години!
Забула я, чого тебе вернула...

Ромео

Дозволь зостатись, доки ти згадаєш.

Джульєтта

Не буду згадувать, щоб ти зостався,
Та не забуду, як з тобою люблю!

Ромео

Зостанусь я, щоб ти за все забула,
Забуду й сам, що є десь інший дім.

Джульєтта

Світає... Хтіла б я, щоб ти пішов,
Але не далі, аніж птах отой,

Який літає на шовковій нитці.
Пустунка дівчинка його відпустить,
Як бідолашного в кайданах в'язня,
Й відразу знов назад за нитку тягне.
Ревнючи до волі ту пташину.

Ромео Хотів би птахом бути я твоїм!
Джульєтта І я, мій любий, теж цього хотіла б,
Та ласками замучила б тебе...
Прощай, прощай! Тяжкий час розставання...
О, стільки в нім солодкого страждання,
Що все прощалася б, хоч і світає!
(*Виходить*)

Ромео Тебе хай сон і спокій повиває!
Як хтів би я тим сном спокійним бути,
Щоб тут в солодких мріях все забути!
Тепер до келії отця святого —
Почуть пораду хочу я від нього.
(*Виходить*)

СЦЕНА 2

Келія брата Лоренцо.

Входить брат Лоренцо з кошиком.

Брат Лор. Всміхається світанок сіроокий —
Мережить барвами хмарки високі;
Плямиста темрява нічна, мов п'яна,
Тіка з-під огняних коліс Титана.
Ще доки погляд сонечка палкий
Не розірвав украй туман нічний,
Роси не випив, дня не стрів привітом,—
Я кошик свій наповню різним цвітом,
Рослинами цілющими й травою
Отруйною і згубною, страшною...
Земля — природи мати і могила:
В собі хоронить все, що породила.
І ми численних бачимо дітей,
Що ссуть життя і міць з її грудей.
Хоч в матері одної й різні діти,
Та кожне з них потрібне все ж на світі.

Які ж то сили благодатні й цінні
У травах є, у квітах і в камінні!
Й мерзенне все, що із землі встає,
Хоч щось корисне все ж землі дає.
Проте й в найкращому нема такого,
Чого б не прирівняв ти до лихого:
Корисне все — до діла або в строк,
Бо з блага може теж постать порок.

Входить Ромео.

Ось квіточка мала; в стеблі цім самім
Трутизна вбивча змішана з бальзамом,—
Понюхав лиш — і сили повен вщерть,
А на язик узяв — раптова смерть.
Отак добро і зло поміж собою
І в людях, як в траві, стають до бою;
Якщо ж добро не подолає зла,
Кінець і для людини, й для стебла.

Ромео Добридень, отче!

Брат Лор.

Будь благословен!
Хто там віта мене раненько так?
О сину мій, то є недобрий знак:
Покинуть ложе о такій порі.
В турботах спать не годні ми, старі,—
Де клопіт сторожем, немає сну там.
Лиш молодим і горем недіткнутим
Солодкий сон схиляється до ложа.
Які ж турботи спокій твій тривожать,
Що, рано вставши, вийшов із кімнати?
Чи, може, ти і не вкладався спати?

Ромео О, найсолодші це були години...

Брат Лор.

Прости йому, вседержцю наш єдиний!
Ти в Розаліні був? Там спочив твій?

Ромео

У Розаліні — я? Ні, отче мій!
Я й це ім'я, й печаль його забув.

Брат Лор.

Хвалю, мій сину! Де ж вночі ти був?

Ромео

Все розкажу равіш, ніж запитаєш,—
Нічого ж бо не відаєш, не знаєш.
Бенкетував я з ворогом удвох —
Стялись ми враз, і рани в нас обох.
Тепер, після смертельної тривоги,
Святої просим в тебе допомоги.

В моїй душі я злюби не ношу,—
За себе і за ворога прошу.

Брат Лор. Ясніш кажи! Де загадкова мова,
Одвіт там і порада загадкова.

Ромео То слухай же: я присягнув Джульєтті,—
Люблю дочку синьйора Капулетті.
Вона у мене серце узяла
Й мені своє навіки оддала.
Мій вирішили, отче, що робити,
Та мусиш ти союз наш освятити,
Навік з'єднати шлюбом. Де і як
Ми стрілися і покохались так —
Про все тобі дорогою скажу.
Та тільки про одне тебе прошу,
Благаю, отче, повинчай нас нині!

Брат Лор. Святий Франціску! Що за дивні зміни!
А Розаліна ж? Правда, що в очах
У юнаків любов, а не в серцях.
Її так скоро зрадив ти й забув?
Я б не повірив, якби сам не чув.
О матір божа! Сліз гіркий потік
Збігав за неї з цих поблідлих щік!
Любов розсолом приправляв таким,
Щоб та любов розвіялась, як дим?
Ще туману твоїх зітхань глибоких
Не висушило сонце яснооке!
Іще лунає тут твоє стогнання,
Я чую ще твої палкі благання!
Ось пляма в тебе від минулих злив,—
Ще й сліду на щоці потік не змив!
Адже ж то був ти сам, таж вся причина
І нудьги твоєї — тільки Розаліна!
Як ти змінився!.. Тож слухай, май терпіння:
Для жінки гріх малий її падіння,
Якщо так мало сили і в мужчини.

Ромео Ти ж лаяв за любов до Розаліни?

Брат Лор. Не за любов,— за дурощі, дитино.

Ромео І радив закопать любов...

Брат Лор. Мій сину!
Я ж не для того радив так, мій милий,
Щоб викопав ти іншу із могили.

Ромео Не докоряй! Від цеї, що кохаю,
Я за любов — любов і ласку маю.
Не те, що та...

Брат Лор. Бо та вже відгадала,
Що тямиш ти в коханні надто мало
І визубрив його лиш по верхах,
Не вмiючи читати й по складах.
Ну, юний вітрогоне, у дорогу!
Подам тобі для того допомогу,—
І через шлюб ваш злоба та родинна
У дружбу обернутися повинна.

Ромео Ходім мерщій! Мені уже не ждється...

Брат Лор. Не гарячкуй! Хто квапиться — спіткнеться!
Виходять.

СЦЕНА 3

Вулиця.

Входять Бенволіо й Меркуціо.

Меркуціо І де того Ромео дідько носить?
Він не приходив уночі додому?

Бенволіо Ні, не приходив; я питав слугу.

Меркуціо Це все через жорстоку Розаліну;
Його оте гидке, бліде дівчисько
Так мучить, шо, мабуть, він ще здуріє.

Бенволіо Тібальт, старого Капулетті небіж,
Йому якусь записку надіслав.

Меркуціо Клянусь життям, то виклик!

Бенволіо Ромео відповідь йому.

Меркуціо Кожен, хто вмiє писати, може відповісти на
листа.

Бенволіо Ні, я кажу, що він відповідь тому, хто писав
цього листа, показавши, що коли викликають, то на виклик ви-
кликком відповідають.

Меркуціо Ох, бідолаха Ромео! Він і так уже мертвий! Його проткнули чорні очі того білолицього дівчиська; йому прострелено вухо любовною пісенькою; йому розтято серце надвое стрілою паскудного сліпого хлопчиська. То де вже йому міряться силами з Тібальтом?

Бенволіо А що таке цей Тібальт?

Меркуціо Він вправніший, аніж котячий князь Тіберт, можеш мені повірити. Справжній майстер різних церемоній! Фехтує, як по нотах,— так само, як ти пісеньки співаєш: додержує такту, часу й дистанції; він не дає супротивникові й зітхнути: раз, два, а три вже в тебе у грудях. Він справжній нищитель шовкових гудзиків. Дуелянт! Дуелянт! Дворянин від голови до п'ят, знавець перших і других приводів до дуелі. Ах, його безсмертні *passado!** А його *punto reverso!*** Його *hay!*..***

Бенволіо А що воно таке?

Меркуціо Чума б їх подавила, всіх отих блазнів, цих шепелявих, манірних, химерних фантазерів, цих настройщиків мови на новий лад! «Присягаюсь Ісусом, добрий клинок! Вельми високий мужчина! Вельми чарівна шлюха!» Ну, чи не прикро ж це, синьйоре мій шановний, що нас так обсіли ці іноземні мухи, ці гендлярі модами, ці *ragdopnez-moi*****, які так полюбляють нові манери, що їм уже незручно сидіти на старій лаві? О, бодай їх з їхніми *bon, bon!******

Входить Ромео.

Бенволіо Ось і Ромео, ось і Ромео!

Меркуціо Мов той в'ялений оселедець без ікри, О м'ясо, м'ясо, ти ж остаточно обернулось на рибу! Тепер у нього в голові ті мелодії, якими розпливався Петрарка. Та тільки проти його любки Лаура — кухонна дівка, хоч, правду кажучи, її коханець краще її оспівував; Дідона, на його думку,— шльондра, Клеопатра — циганка; Елена та Геро — повійниці і пройди; Тізба, хоч і славилася сірими очима чи ще там чимось, а проте далеко їй до його любки! Синьйоре Ромео, *bonjour!****** Ось вам французьке привітання на честь ваших французьких штанів. Ну, й штуку ти вступив нам учора.

* Випад! (Іт.)

** Відбій! (Іт.)

*** Торкнуті (Скороч. англ.)

**** Вибачте мені (Фр.).

***** Гаразд, гаразд! (Фр.).

***** Добрий день (Фр.).

- Ромео* . Доброго ранку! Яку ж це штуку?
- Меркуціо* Втік од нас! Не розумієш яку?
- Ромео* Пробач, добрий Меркуціо, я мав дуже пильну справу, а в таких випадках можна супроти ввічливості погрішити.
- Меркуціо* Це однаково, що в таких випадках людині доводиться згинати коліна.
- Ромео* Тобто бути чемним і вклонятися?
- Меркуціо* Ти дуже чемно це зрозумів.
- Ромео* Це найчемніше пояснення.
- Меркуціо* Адже ж я — цвіт чемності.
- Ромео* Цвіт — у розумінні «квітка»?
- Меркуціо* Саме так.
- Ромео* У мене й на черевиках квіти: як не рози, то хоч розетки.
- Меркуціо* Влучно, влучно! Жартуй так і далі, доки не зчовгаєш черевиків. Коли відпаде одна підощва, то в другій залишиться дотеп, хоч і старий, драгтивий.
- Ромео* О босий дотепе, вичерпаний, уже на одній підощві!
- Меркуціо* Стань між нами, добрий Бенволіо: моя дотепність знемагає.
- Ромео* Батогом її та острогами, батогом її та острогами, або я гукну, що я тебе обскакав!
- Меркуціо* Ну, якщо твої дотепи поженуться, як на полюванні за дикими гусьми, я загинув, бо в кожному з твоїх п'яти чуттів більше дикості, ніж у мене в усіх разом узятих. Чи не вважаєш ти й мене за дикого гусака?
- Ромео* Та ти ж ніколи нічим іншим і не був.
- Меркуціо* Я скубну тебе за вухо за цей жарт.
- Ромео* Ні, добрий гусаче, не щипайся.
- Меркуціо* Твій дотеп гірко-солодкий, це надто гострий соус.
- Ромео* А хіба ж гострий соус не хороша приправа до ситого гусака?
- Меркуціо* О, твоя дотепність розтягається, мов лайкова шкіра,— і вздовж, і вишир; з одного дюйма можна розтягти її до ліктя.

Ромео Я розтягну її відповідно до слова «гусак», то й вийде з тебе і вздовж і вшир — годований гусак.

Меркуціо Ну от! Чи ж не краще так жартувати, ніж раз у раз стогнати від кохання? Тепер з тобою можна розмовляти, ти знов Ромео: такий, який є, яким тебе зробили природа й виховання. А ота слинява любов скидається на нікчемного скомороха, що, висолопивши язика, бігає туди й сюди і шукає, в яку б дірку встромити своє брязкальце.

Бенволіо Ну, годі!

Меркуціо Ти зупиняєш мене; своїм «годі» гладиш мое красномовство проти шерсті.

Бенволіо Так, інакше воно в тебе надто розростеться.

Меркуціо Ти помиляєшся. Я хотів скоротити мою розповідь, бо пірнув у найглибшу її глибину і саме збирався закінчити.

Ромео Гляньте, ну й убрання!

Входять мамка і її слуга П'єтро.

Меркуціо Вітрило, вітрило!

Бенволіо Двоє, двоє: спідниця й штани.

Мамка П'єтро!

П'єтро Чого зволите?

Мамка Мое віяло, П'єтро!

Меркуціо Добрий П'єтро, зроби ласку, прикрий їй обличчя: її віяло набагато краще за нього.

Мамка Доброго ранку, синьйори.

Меркуціо Пошли вам боже добрий вечір, прекрасна синьйоро!

Мамка Та хіба ж зараз вечір?

Меркуціо Авжеж, вечоріє, запевняю вас; безсоромна стрілка сонячного годинника показує вже на полудень.

Мамка Ідіть геть! Що ви за людина!

Ромео Людина, синьйоро, що її бог створив собі самому на шкоду.

Мамка Йй-богу, добре сказано: собі самому на шкоду. Синьйори, чи не скаже хто з вас, де знайти молодого Ромео?

Ромео Я можу вам сказати, але молодий Ромео буде старіший тоді, коли ви його знайдете, ніж тепер, коли ви його

шукаєте. Я наймолодший з усіх, що так зовуться, хоч, може, й не найгірший.

Мамка Ви хороше говорите.

Меркуціо Хіба ж гірше може бути хорошим? Ніде правди діти, до ладу сказано! Розумно!

Мамка Якщо це ви, синьйоре, то мені треба побалакати з вами сам на сам.

Бенволіо Вона хоче запросити його кудись на вечерю.

Меркуціо Звідниця, звідниця, звідниця! Ату її!

Ромео Кого це ти цькуеш?

Меркуціо Не зайця, синьйоре; а якщо й зайця, то хіба що з пісного пирога, який устиг зачерствіти й запліснявіти раніше, ніж його з'їли.

(Проходячи повз них, співає)

Сивий заець старий,

Сивий заець старий,

Він для посту б хіба пригодився.

Тільки хто б його їв,

Коли він посивів,

Перше ніж на рожні опинився.

Ромео, скоро додому? Ми йдемо на обід до вашого батька.

Ромео Я — слідом за вами.

Меркуціо Прощайте, старезна синьйоро! Прощайте!
(Наспівуючи)

Синьйоро, синьйоро, синьйоро!..

Меркуціо й Бенволіо виходять.

Мамка Прощайте вже, прощайте! Скажіть, будьте ласкаві, синьйоре, хто цей зухвалий крамарчук, цей шибеник, у якого в голові сидить тільки паскудство?

Ромео Це синьйор, пані, який любить сам себе слухати; він може наговорити за одну хвилину стільки, що не вислухати й за цілий місяць.

Мамка Якщо він говоритиме щось на мене, я йому покажу! Я його провчу! Я з ним упораюсь, хоч би він був дужчий, ніж є. Та й не тільки з ним, я й з двадцятьма такими жевжиками впораюся... А якщо сама не подужаю, то знайду собі оборонців. Ах ти ж, шолудивий паскуднику! Я йому не гуляща дівка! Я йому не приятелька по чарці! — А ти

(звертається до свого слуги П'єтро)

стоїш, роззявивши рота, і дозволяєш кожному пройді потішатися наді мною!

П'єтро Я ще не бачив, щоб хтось потішався над вами, я вмиг вихопив би зброю, будьте певні! Я видобуваю зброю так проворно, як і будь-хто, коли де трапляється нагода для хорошої бійки та коли закон на моєму боці.

Мамка Богом присягаюся, я й досі ніяк отямитись не можу... Все в мені аж труситься! Іч, шолудивий пес! Прошу вас, синьйоре, одне слово. Як я вам сказала, моя молода синьйорина звеліла мені розшукати вас; а що саме маю переповісти вам, я поки що помовчу. Але перш за все дозвольте мені завважити, що коли ви збираєтесь, як то кажуть, водити її за носа, то це буде вкрай безчесна штука, як то кажуть, бо моя синьйорина ще дуже молоденька. Отож я й кажу: якщо вам спаде раптом на думку погратися з нею, як то кажуть, одурити її, то це буде дуже гидкий вчинок прети такої шляхетної синьйорини.

Ромео Няню, вітай від мене твою синьйорину й господиню. Запевняю тебе...

Мамка Ох, і добра ж душа! Так їй і скажу. Господи, господи! Як же вона зрадіє!

Ромео Та що ж ти їй скажеш, няню? Ти ж не дослухала мене.

Мамка Я скажу їй, синьйоре, що ви запевняєте,— а це, на моє розуміння,— благородне освідчення.

Ромео Скажи їй, щоб вона за всяку ціну
Прийшла на сповідь нині ще надвечір;
І там, у келії отця Лоренцо,
Відбудеться і сповідь, і вінчання.
Не сплутаєш? Ось маєш за труди.

Мамка Нізащо!

Ромео Та бери, кажу, бери!

Мамка Надвечір! Що ж, гаразд, напевне, прийде.

Ромео Ти ж, добра няню, жди біля абатства:
Туди до тебе прийде й мій слуга
І принесе драбину мотузяну.
По ній на щоглу мого блаженства
Я піднімуся під покровом ночі.
Прошу, не зрадь, то матимеш подяку.
Прощай! Вітай від мене синьйорину!

Мамка Спаси вас боже! Слушайте, синьйоре...

Ромео Що скажеш, мила няню?

Мамка

Ваш слуга,

Чи він надійний? Нашо третій нам?
Там, кажуть люди, таїни немає,
Де вашу таїну вже двоє знає.

Ромео Надійний він, як сталь. Ти не турбуйся.

Мамка Дуже добре, синьйоре. Моя синьйорина — найчарівніше дівчатко... Боже, боже! Коли вона була ще ось такою малесенькою крихіткою... О!.. Тут у місті є один шляхетний синьйор, Паріс на ім'я, то він був би радий її підхопити. А вона ж, моя голубонька, і дивитися на нього не хоче; їй приємніше на жабу, на справжню жабу дивитись, ніж на нього!.. Я часом серджу її — кажу, що Паріс хороший жених; чим їй, як то кажуть, не до пари? Та присягаюся вам, вона як почує, так і зблідне, аж пополотніє вся, немов крейдою візьметься. А скажіть: розмарин і Ромео починаються з тієї самої літери?

Ромео Так, няню. А що? Обидва слова починаються з літери «Р».

Мамка Ох, жартун! Та це ж собаче ім'я! Р-р-р... це тільки для собак! Ні, я знаю, що вони з різних літер починаються. А вона такі ніжні вірші складає про вас і про розмарин, що у вас серце з радощів затанцювало б, якби ви почули.

Ромео Вітай від мене синьйорину.
(*Виходить*)

Мамка О, тисячу разів. Гей, П'єтро!

П'єтро Що накажете?

Мамка П'єтро, візьми моє віяло та гайда вперед ху-
тенько.

Виходять.

СЦЕНА 4

Сад Капулетті.

Входить Джульєтта

Джульєтта

Я няню відіслала о дев'ятій,
Вона мені вернутись обіцяла
За півгодини. Що, коли його
Вона знайти у місті не змогла?

Та ні, не те! О, та вона ж кульгава!
Так, так... Лише думки повинні быть
Послами у кохання. В десять раз
Летять вони скоріше, ніж летить
Проміння сонячне, коли зганяє
Воно з горбів похмурих тінь нічну.
Недарма ж прудкокрилі голуби
Везуть любов, та й любий Купідон
Швидкі, як буйний вітер, має крила...
А сонце вже стоїть над головою!
З дев'ятої до півдня — три години.
Які ж вони і довгі, і нудні!..
А няні все нема... Якби ж то кров
Гарячу мала і кохала палко,
Вона б літала, наче м'яч: її
До нього кидали б мої слова,
Його ж слова — до мене.
Стара людина — ніби справжній мрець:
Бліда, тяжка й незрушна, як свинець.
О боже, йде!

Входять мамка і П'єтро.

О няню дорога!

Ну що, зустріла? Відішли слугу.

Мамка Чекай нас коло брами, П'єтро.
П'єтро виходить.

Джульєтта Ну, дорога моя... Сумна ти, боже!..
Хоч би й були твої звістки сумні,
Ти весело їх передай; коли ж
Ти з добрими прийшла сюди звістками,
То музики солодкої не псуй,
Не грай її мені з обличчям кислим.

Мамка Стомилась я... дай трохи відпочину...
Ох, кісточки болять! Ну й прогулялась!

Джульєтта Я віддала б тобі мої кістки,
Аби скоріш ти новину сказала.
Ну, говори ж! Ну, нянечко, кажи!

Мамка Ісусе! Що за поспіх? Постривай!
Чи ти не можеш трошки потерпіти?
Ти ж бачиш, що звести не можу дух...

Джульєтта Не можеш дух звести? Проте ж ти зводиш,
Щоб повісти, що дух звести не можеш.
Адже слова оці багато довші,

Ніж звістка та, з якою зволікаєш.
То добра звістка чи лиха? Скажи!
Лише на це дай відповідь хутчій,—
Подробиць я терпляче почекаю.
Ну, заспокой мене! Лиха чи добра?

Мамка Ех, та й вибрала ж ти собі ні те ні се!.. Не знаєш, як треба вибирати чоловіків. Ромео... Ото не бачили! Правда, хоч з обличчя він і кращий за інших чоловіків, а проте ноги такої, як у нього, ні в кого з чоловіків не знайдеш!.. А щодо руки, ходи і стану, то хоч про них багато й не скажеш, а проте вони вищі за всякі порівняння. Не скажу, щоб він був цвіт чемності, але ручуся тобі, він лагідний, як ягнятко. Ну, йди ж своїм шляхом, дівчатко, та шануй бога! А що, в нас уже пообідали?

Джульєтта Ні, ні! Таж все це знала я й раніш...
А шлюб наш як? Що він сказав про нього?

Мамка Як голова болить! Ой голова!
Тріщить, неначе хоче розлапатись,—
На двадцять розривається шматків.
А тут ще й спина... Ох, і бідна спина...
Красенько дякую, ти ж безсердечна,—
Мене загнала трохи не до смерті!

Джульєтта Пробач, однак я щиро вболіваю,
Що ти нездужаєш. Ах, няню любач...
О любач, любач нянечко, скоріше
Скажи ж мені, що передав коханий?

Мамка То слухайте ж: коханий ваш сказав,
Як чесний чоловік, шляхетний, добрий...
Я присягаю вам... Де ваша мати?

Джульєтта Де мама?.. Як то де? Звичайно, вдома;
Де ж бути їй?.. Як дивно ти говориш:
«Сказав він так, як чесний чоловік,—
Де ваша мати?»

Мамка Любач синьйорино!
Іще й кипить! Ну, ну! Оце якраз
Припарка на мої кістки недужі!
Тоді сама влаштовуй власні справи!

Джульєтта Та годі вже! Ну, що ж сказав Ромео?

Мамка Чи відпускають нині вас на сповідь?

Джульєтта О так.

Мамка То до отця Лоренцо йдїть:
Там в келїї чекатиме жених,
Щоб нинї вже собі за жінку взяти.
Ач, кров одразу збіглась до обличчя.
Пашить, мов жар,— це від моїх новин!
Ідїть до церкви. В мене інший шлях:
Драбину принесу, щоб міг ваш любий,
Стемніє ледь, до пташечки своєї
Залізти у гніздечко. Вам то радість,
Мені ж — важкий тягар. Та прийде час —
Вночі тягар нав'ючать і на вас!
Я на обїд іду. Ви ж поспішайте.

Джульєтта Спішу до щастя! Нянечко, прощайте!
Виходять.

СЦЕНА 5

Келія брата Лоренцо.

Входять брат Лоренцо й Ромео.

Брат Лор. Хай небо шлюб оцей благословить,
Щоб потім нас не покарало горем!

Ромео Амінь, амінь! Нехай приходить горе,—
Не зможе переважити воно
Тїєї радості, що за хвилину
Переживу я серцем біля неї.
З'єднай лиш нам святим обрядом руки,
И хай прийде згубниця кохання — смерть,
Аби я встиг назвати її своєю!

Брат Лор. Бурхливі радощі страшні, мій сину,
Бо часто в них бурхливий і кінець.
Їх смерть у торжестві, вони ж бо гинуть,
Як порох і вогонь, у поцілунку.
І найсолодший мед гидким здається,
Бо надто вже солодкий. Він псує
Надмірністю своєю апетит.
Люби, та міру знай, і ти найдовше

Любитимеш. Хто надто поспішає —
Спізняється, як той, що зволікає.

Входить Джульєтта.

Ось і вона! Така легка нога
По плитах цих ще зроду не ступала.
Коханці прійдуться по павутинці,
Яка літає літом у повітрі,
І не впадуть. Так, суета легка!

Джульєтта Добривечір, духовний отче мій!

Брат Лор. За нас обох подякує Ромео.

Джульєтта Я і його вітаю, бо інакше
Нема за що складати мені подяку.

Ромео Джульєтто любя! Коли в тебе в грудях
Від щастя серце б'ється так, як в мене.
І можеш краще виявити радість,
Знайди слова, яких мені бракує,
І всолоди повітря навкруги
Ласкавим подихом своїм, нехай
Мелодія чудова слів твоїх
Змалює те блаженство чарівне,
Яке ми відчуваєм в цю хвилину.

Джульєтта Любов багата ділом — не словами, —
Й пишається собою без прикрас.
Той, хто свої скарби злічити може,
Той лиш жебрак. Але моя любов
Така велика й так зросла безмежно,
Що я злічить не можу й половини
Її скарбів...

Брат Лор. Ходім! Святий обряд
Благословить вас. Я ж бо вас тепер
На самоті нізащо не покину,
Аж доки не зіллю вас в плоть єдину.
Виходять.

СЦЕНА I

Верона. Міський майдан.

Входять Меркуціо, Бенволіо, паж та слуги.

Бенволіо Ходім звідсіль, прошу тебе, Меркуцьйо!
День душний, і гуляють Капулетті.
Як стрінемось — без сварки не минеться,
Бо в дні жаркі кипить шалено кров.

Меркуціо Ти мені нагадуєш одного з тих молодців, які, ввійшовши до таверни, ляскають своєю шпагою по столу й гукають: «Дай боже, щоб ти мені не була потрібна!» — а після другого келиха штрикають нею в слугу, коли в цьому немає ніякої потреби.

Бенволіо Та невже ж я подібний до такого молодця?

Меркуціо Ще б пак! У гніві ти один з найгарячіших задирок в Італії: як зачепиш тебе, ти починаєш лютувати, а як розлютуєшся, чіпляєшся до всіх.

Бенволіо А далі що?

Меркуціо А далі те, що якби тут було двоє таких, як ти, то скоро не залишилося б жодного, бо вони один одного вбили б. Ти!.. Ого! Та ти здатний зчепитися з чоловіком за те, що в цього в бороді на одну волосинку більше чи менше, ніж у тебе; ти ладен зайти в сварку з чоловіком, який лускає горіхи на тій підставі, що в тебе очі горіхового кольору. Ну, чие ж око, oprіч твого, може побачити в цьому привід до сварки? Таж у тебе в голові повно сварок, як у яйці жовтка й білка, дарма що через численні колотнечі твоя бита голова така ж порожня, як і порожнє вилите яйце. Полаявся ж ти на вулиці з якимось чоловіком за те, що він кашляв і тим збудив твого собаку, який дрімав на сонці. Чи не ти вилаяв якогось кравця за те, що той одягнув свій новий каптан, не дочекавшись великодніх свят? Хіба не ти зчепився з якимось хлопцем за те, що той зав'язав нові черевики старою стьожкою? І ти ще повчаєш мене не заходити в сварку?

Бенволіо Якби я так любив сваритись, як ти, то кожен з радстю купив би право на мою спадщину, і чекати на неї довелось б йому не більше ніж годину з чвертю.

Меркуціо Як спадщину твою? Чи ти що тямиш?

Входять Тібальт та інші.

Бенволіо Клянуся моєю головою, сюди йдуть Капулетті.

Меркуціо Клянусь моєю п'ятою, мені це байдужісінько.

Тібальт Ідіть за мною! З ними хочу я
Поговорить! Добридень вам, синьйори!
Одному з вас сказати я маю слово.

Меркуціо Одному з нас — і тільки слово? Додайте до цього слова ще що-небудь; наприклад, хай це буде слово й удар.

Тібальт Я готовий, синьйоре, якщо ви дасте мені до цього привід.

Меркуціо А ви хіба не можете знайти привід самі без того, щоб вам його дали?

Тібальт Меркуціо, ти співаєш в один голос із Ромео.

Меркуціо Співаю в один голос! Що таке? Чи не хочеш ти часом зробити з нас менестрелів? А якщо ми й справді менестрелі, то стережися, бо ти нічого, крім дисонансів, від нас не почувеш! Ось мій смичок. Ви в мене зараз затанцюєте, — він вас примусить! Сто чортів! Співаю в один голос!

Бенволіо Ми тут говоримо на людній площі.
Знайдім затишніше для себе місце
Й образи розберім з холодним серцем
Чи розійдімося. Тут очі скрізь!

Меркуціо На те в людей і очі, щоб дивитись.
Мене ніхто не зрушить з місця, ні!

Тібальт Синьйоре, мир! Мені он той послужить.
Входить Ромео.

Меркуціо А що він, ваш слуга? І, може, носить
Ліврею вашу! От коли б на поле
Пішли ви й він за вами, — ну, тоді
Готовий буде він вам послужити.

Тібальт Ромео, я ненавиджу тебе,
Для тебе слова іншого й вітання
Не можу я знайти, окрім «негідник»!

Ромео Проте, Тібальте, в мене є причина
Любить тебе; вона тобі прощає
Образливі слова. Я не негідник.
Прощай! Як бачу, ти мене не знаєш.

Тібальт Хлопчисько! Не пробачити ніяк
Образ тяжких, що ти мені завдав!
Вернися ж і ставай мерщій до бою!

Ромео Ніколи я тебе не ображав
І більш тебе люблю, ніж ти гадаєш.
Але за віщо — зараз не скажу.
А через те, мій добрий Капулетті,
Чиє ім'я шаную так, як власне,
Не горячкуй і з цього вдовольнись.

Меркуціо О ти, покоро, підла і ганебна!
Alla stoccata * змие вмить її.
(Видобуває шпагу)
Тібальте! Щуролове! Гей, виходи!

Тібальт Чого тобі від мене треба?

Меркуціо Шановний котячий владарю, я хочу відібрати
лише одне життя з ваших дев'яťох. А згодом, сподіваюся, ви до-
зволите мені витріпати з вас і решту вісім. Чи зволите витягти
вашу шпагу за вуха з піхов? Та швидше, а то моя раніше засвище
над вашими вухами.

Тібальт
(видобуваючи шпагу)
До ваших послуг!

Ромео Меркуціо, сховай рапіру в піхви!

Меркуціо Синьйоре, прошу! Де ваше *passado*?
(Б'ються)

Ромео Бенволю, вперед! Виймай рапіру,
Ми виб'єм разом зброю в них із рук!
О, сором вам, синьйори! Схаменіться!
Тібальт! Меркуцьйо! Князь заборонив
На вулицях Верони колотнечу!
Тібальте, стій! Меркуціо мій добрий!

Тібальт і його спільники виходять.

Меркуціо Я ранений...
Чума на ваші два роди! Вмираю.
А він утік? І то живий-здоровий?

* Удар-укол (*it.*).

Бенволіо Тебе поранено?
Меркуціо Дурниця! Лиш
Подряпинка, та досить і того.
Де паж мій? Хлопче, клич мерщій хірурга.
Паж виходить.

Ромео Кріпися, друже, рана неглибока.

Меркуціо Авжеж, вона не така глибока, як колодязь, і не така широка, як церковна брама, проте й такої досить: вона зробить своє діло. Приходь до мене взавтра, і ти побачиш, що я вже буду спокійною людиною. Далєбі, я надто переперчений для цього світу... Чума на ваші обидві родини! А, сто чортів! Щоб якийсь пес, пацюк, миша, кицька вдрягнула людину на смерть! Хвалько, негідник, що вчився битися за арифметичною книжкою! І якого чорта встряли ви між нас? Він мене ранив з-під вашої руки.

Ромео Хотів я повернути все на добре.

Меркуціо В якийсь будинок відведи мене,
Бенволіо, бо я вже зомліваю..
Чума, чума на ваші дві родини!
Зробили з мене харч для робаків!
Загинув я!.. Чума на вас, чума!

Меркуціо й Бенволіо виходять.

Ромео Найближчий родич князя й друг мій щирий
Прийняв за мене тут смертельну рану,
Бо честь мою заплямував Тібальт!
Отой Тібальт, з яким тому годину
Породичався я! О найсолодша!..
Моя Джульетто, це краса твоя
Мене таким розніженим зробила,—
У честі сталь в душі розгартувала.

Входить Бенволіо.

Бенволіо Ромео! О Ромео! Вмер Меркуцьйо!
Його безстрашний дух над хмари злинув,
З презирством відвернувшись від землі!

Ромео О чорний день! Це лиш початок бід!
За ним кінець зловісний прийде вслід..

Входить Тібальт.

Бенволіо Сюди Тібальт скажений поспішає.

Ромео Тібальт живий! Меркуціо — немає!..
Леги ж на небо, лагідна покірність!

Веди мене, вогненноокий гнів!
Візьми назад «негідника», Тібальте,
Якого ти в лице мені шпурнув!
Меркуцію іше душа витає
Невисоко над головами в нас —
Чекає на твою, щоб взять з собою.
Чи ти, чи я,— котрийсь із нас повинен
Рушати з нею в цю останню путь!

Тібальт Хлопчисько! Ти був тут із ним у парі,
То й далі будь із ним!

Ромео Іше побачим!

Б'ються. Тібальт падає.

Бенволіо Тікай мерщій Ромео!
Збігається народ! Тібальта вбито!
Чого ж ти як укопаний стоїш?
Тікай: тебе на смерть засудить князь,
Якщо захоплять! Утікай скоріше!

Ромео Я тільки блазень у руках фортуни!..

Бенволіо Чого ж стоїш? Тікай мерщій, Ромео!

Ромео виходить.

Входять городяни і стражники.

1-й стражник Куди утік отой, що вбив Меркуцьйо?
Куди Тібальт, його убивця, втік?

Бенволіо Ось тут Тібальт.

1-й стражник Синьйоре, підведись!
Ім'ям володаря, іди за нами!

Входять князь з почтом, Монтеккі, Капулетті з дружиннами та інші.

Князь Хто тут почав оцю мерзенну чвару?

Бенволіо О князю наш! Слова мої печальні
Послухай про обставини фатальні.
Тут той лежить, кого убив Ромео
За те, що він убив твого Меркуцьйо.

Старий Кап. Тібальт! Мій небіж рідний! Братів син!..
О князю наш! Пролито кров його!..
Якщо ти справедливий, володарю,
За нашу кров Монтеккі кров пролий!
О небіж, небіж!..

Князь Бенволіо, скажи, хто бій почав?
Бенволіо Тібальт, що від руки Ромео впав.
Ромео чемний був, просив подумать,
Що привід в них такий пустий для сварки,
Затрожував і вашим гнівом теж.
Однак це все,— хоча і говорилося
Спокійно, ввічливо й сумирно вельми,
Не спромоглося Тібальта вгамувати,
Шалена вдача не скорилась; він
Зоставсь глухий до мирних слів Ромео
Й своєї зброї гостру сталь направив
Відважному Меркуціо у груди.
Той закипів, схопився теж за зброю,
І розпочавсь між ними смертний бій.
Меркуціо рукою однією
Від себе смерть завзято відбивав,
А другою він слав її Тібальту,
Який майстерно теж оборонявся.
«Спиніться, друзі!» — закричав Ромео
І швидше слова смілою рукою
Він вибив згубну зброю їм із рук.
Та з-під його руки устиг Тібальт
Уже вразить Меркуціо смертельно.
Тібальт утік, а потім повернувся.
Вмить помстою Ромео запалав,
Бій спалахнув нараз, мов блискавиця!
Я ще не встиг вхопитися за зброю,
Як на землі лежав уже Тібальт,
Поранений на смерть. А наш Ромео,
Його убивши, звідси вже тікав...
Нехай умру, коли я що збрехав!

Синьйора Кап. Монтеккі родич це — він сфальшував,
Із приязні неправду він сказав!
В тій чорній справі двадцять душ було,
Одного вбито, як до звад дійшло.
Владарю, вбивцю мусиш засудити!
Тібальт сконав — Ромео теж не жити!

Князь Тібальта вбито — таж убив він сам!
За смерть Меркуцьйо хто заплатить нам?

Монтеккі Ні, не Ромео мусить вам платити!
Він те зробив, що мав закон вчинити.
Убивство друга вимага відплати,—
Тібальта мусив смертю він скарати.

Князь За вчинок цей свавільний і злочинний
Вмить висланий він буде на чужину.
Від ваших чвар, запеклих і проклятих,
Доводиться й мені тепер страждати.
Тут пролилася рідна кров моя,
Й суворо винних покараю я.
Наразьтеся на тяжку відплату
Й мою оплачете ви кривну втрату.
Не слухатиму жодних я прохань,
Оглухну я до ваших всіх благань!
Облиште їх, затямте заборону:
Ромео мусить кинути Верону!
А то йому тут згаяна година
Остання буде — винуватий згине.
Звільнить майдан! І труп мерщій прибрать!
Не буду рішенця свого мінять:
Прощати вбивцям — це ж усе одно,
Що з ними будь у вбивстві заодно!
Виходять.

СЦЕНА 2

Кімната в домі Капулетті.

Входить Джульєтта.

Джульєтта Скоріш, вогнекопиті коні, мчить
До Феба володінь! Якби-то вам
За візника був Фаетон, він вас
Давно б уже погнав прутом на захід,—
Упала б ніч туманна враз на землю,
Заступниця кохання, темна ніч...
Розкинь над нами, ноче, свій серпанок
І від цікавих заховай очей,
Щоб міг мене Ромео пригорнути,
Підкравшися нечутно і незримо.
Адже ж коханцям їх обряд таємний
Освітить їх краса. Любов сліпа,
І через те їй ніч найбільш пасує...
Прийди ж, о ніч, матроно в чорних шатах,
Така поважна й добра, та навчи,

Як виграги мені, програвши, гру,
Яку ведуть два непорочні серця...
Цю дику кров, яка бушує в скронях,
Прикрій мені своїм покровом чорним.
Аж доки ця любов сором'язлива
Не перетвориться в мені на смілу
І не збагне, що в широму коханні
Любовні вчинки — скромності повинність.
Прийди, о ноче! О, прийди, Ромео,
Мій день вночі, прилинь же разом з нею
І заіскрись мерщій на крилах ночі
Біліш за сніг на ворона крилі!
Прийди, о ноче, і ласкава, й любя!
Ніч чорнобрива, дай мені Ромео!
Коли ж помре він, то візьми його
І роздрібни на зірочки маленькі,—
Він так тобі осяє небеса,
Що закохається весь світ у ніч
І перестане поклонятись сонцю.
Собі купила я чертог кохання,
Та в нього не ввійшла! Я продалась,
Та мною ще не володіють... Ах!..
Мені цей день такий нудний і довгий,
Як ніч малій дитині перед святом,
Що жде й діждатися не може дня,
Щоб одягти готові вже обновки.
Ось няня йде! Несе мені звістки...

Входить мамка з мотузяною драбиною.

Як небо, красномовний той язик,
Який мені говорить про Ромео.
Ну, няню? Що нового? Що це в тебе?
Ти для Ромео добула драбину?..

Мамка Так, так, драбину...
(Кидає її додолю)

Джувльетта Що сталося?.. Чого ламаєш руки?..

Мамка Жахливий день! Він вмер, умер, умер!
Пропали ми, пропали, синьйорино!
О горе!.. Він загинув, вмер, убитий!..

Джувльетта Невже ж і небо може бути заздрим?

Мамка Не небо — ні, але Ромео може...
Ромео, о Ромео! Хто б подумав?

- Джульєтта* Що ти за дідько, що мене так мучиш?
Від цих тортурів заревли б у пеклі!
Ромео сам себе убив? Кажі!
Скажи лиш «так», І це коротке слово
Мене скоріше отруїти зможе,
Ніж смертоносний погляд василіска.
Я вже не я, якщо ти скажеш «так»,
Якщо нараз заплющились ті очі
І ти мені відповіси лиш «так»...
Убитий — вимов «так», а ні — то «ні»,
Ти вирішиш одним коротким звуком:
Блаженства сподіватися чи муки!
- Мамка* На власні очі бачила я рану —
Рятуй господь! — отут, на грудях мужніх...
Нещасний труп, нещасний труп кривавий!
Блідий, мов попіл, весь в крові лежав...
Кров запеклась... Я глянула — й зомліла!
- Джульєтта* О серце, розірвись! Вмить розірвись,
Банкрут нещасний! Очі — до в'язниці!
Закрийтеся назавжди для свободи!
Нікчемний прах, вернися знову в прах,
Спочинемо з Ромео у гробах!
- Мамка* Тібальт, Тібальт! О мій найкращий друг!
О ввічливий Тібальт! Шляхетний, чесний!
І дожила ж я до твого сконання!
- Джульєтта* Як? Буря ця лютує з двох боків?
Ромео вбито, і помер Тібальт?
Кузен мій любий і коханий муж?!
Сурми ж, страшна сурмо, загибель світу!
Хто житиме, коли цих двох нема?..
- Мамка* Тібальт сконав, Ромео йти в вигнання;
Ромео вбив його й іде в вигнання.
- Джульєтта* Тібальта кров пролив Ромео?! Боже!
- Мамка* Так, так! Жахливий день! Пролит, пролит!
- Джульєтта* О серце гада, сховане в квітках!
То жив дракон в печері тій чудовій?
Пекельний виплід з ангельським лицем!
Не голуб — ворон! Вовк в овечій шкурі!
Огидна суть з божественним чолом!
Ти зовсім не такий, як видавався!
Пекельний праведник, негідник чесний!
О, що ж тобі робить, природо, в пеклі,

Коли ти помістила духа зла
В раю живому чарівної вроди?
Чи бачив хто коли огидну книгу
В такій чудовій, чепурній оправі?
Як оселитись міг такой обман
В розкішному палаці?

Мамка

О, в мужчин
Ні совісті, ні правди, ані честі:
Нема нічого в них. Всі віроломні!
Всі брехуни, облудники й підступні,
Де мій слуга? Дай трохи aqua vitae*!
Від цих турбот, від горя, від плачу
Постарію я, мабуть, передчасно...
Ганьба твою Ромео!

Джульєтта

Пухирями
Нехай язик твій візьметься за це!
Не для ганьби родився він на світ.
Таж на чолі його ганьба огидна
Сама соромиться сидіть! Це — трон,
Де честь коронуватися повинна,
Володарка єдина на землі.
Яка я підла, що його ганьбила!

Мамка

То що ж, хвалить того, хто вбив кузена?

Джульєтта

Та чи ж мені засуджувать дружину?
О бідний муж мій! Хто ж твоє ім'я,
Крім мене, приголубить, коли я
Твоя жона не більш як три години,
Вже так його пошматувати встигла?
За що кузена вбив ти, лиходію?
Таж лиходій кузен хотів убити
Тебе, мою дружину... Гетьте, сльози!
Верніться знов назад до джерела!
Повинні ви платити дань журбі,
Та, помилившись, сплачете щастю.
Живий мій муж, хоча його Тібальт
Убити хотів. Тібальта вбито, хоч
Хотів убити він мужа. Все гаразд!
Чого ж я плачу? Слово я почувала...
Страшніше ще за наглу смерть Тібальта.
Й воно мене убило... Я хотіла б
Забути це зловісне слово... Ах!

* Горілки, букв.— води життя (*лат.*)

Воно гнітить мені так тяжко пам'ять,
Як душу грішника гнітить провина:
«Тібальт помер, Ромео — йти в вигнання...»
І це «вигнання», слово це «вигнання»
Убило враз Тібальтів десять тисяч.
Тібальта смерть — вже й так доволі горя.
Нехай би вже на цьому і кінець!
Коли ж біда сама ходить не любить
І тягне низку інших за собою,
О, то чому ж я після слів отих,
Що вмер Тібальт, відразу не почула,
Що вмер мій батько, мати чи обоє?
Це горе виплакати я могла б.
Що вмер Тібальт, сказати і додати:
«Ромео йти в вигнання», — словом цим
Убито всіх відразу. Батька й матір,
Тібальта, і Ромео, і Джульетту.
Всі, всі загинули відразу. Всі!
«Ромео йти в вигнання» — меж немає,
Ні міри, ні кінця в оцих словах...
В них тільки смерть, безкрая смерть і жах...
Де батько мій і мати, няню мила?

Мамка Коло убитого ридують тіла.
Ходім до них. Я проведу тебе.

Джульєтта Нехай йому слізьми омийуть рани,
Я ж тільки за вигнанцем плакати стану!
Візьми шнури... Одурені, як я...
О бідні ж ви!.. Вигнання — смерть моя!
До ложка ви мого були тропою,
А я помру, діваючи, вдовою.
Візьму шнури. Ходімо, няню, й ти!
На шлюбне ложе хочу я лягти;
І не коханому Ромео там,
А смерті я незайманість віддам.

Мамка Іди в опочивальню! Я знайду
Твого Ромео. Знаю, він в Лоренцо.
Ти чуєш? Приведу його. Чекай!
Вночі тут буде він, твій чоловік.

Джульєтта Так, так! І перстень цей йому віддай.
Хай прийде він, — ми простимось навек!
Виходять.

Келія брата Лоренцо

Входить брат Лоренцо.

Брат Лор. Виходь хутчій, Ромео нещасливий!
У тебе закохалася печаль,
І одружився ти з бідою.

Входить Ромео.

Ромео Отче!
Що чути там? Який же присуд князя?
Яке ж іще страшне, незнане горе
Загрожує мені знайомством?

Брат Лор. Сину!
Ти надто вже з негодами здружився!
І князеве я рішення приніс.

Ромео Віддав він справу до страшного суду?

Брат Лор. Ні, князь наш не суворий: засудив
Тебе він не на смерть, а на вигнання.

Ромео Вигнання? Зглянься і скажи — на смерть.
Лице вигнання грізне і страшне,
За смерть страшніше! Не кажи — вигнання...

Брат Лор. Ти звідси вигнаний лише, з Верони.
Вгамуйся. Май терпіння. Світ широкий.

Ромео Нема за мурами Верони світу:
Чистилище там, пекло і тортури.
Вигнання звідси — це вигнання з світу;
Це — смерть, лиш названа фальшивим словом;
Сокиру так позолотивши, ти
Мені стинаєш голову й смієшся,
Милуючись своїм ударом згубним.

Брат Лор. О смертний гріх! Яка невдячність чорна!
За вчинок твій закон скарав би смертю,
Та князь наш добрий, зглянувшись на тебе,
Закон наш відхилив і обернув
Ласкаво на вигнання слово «смерть».
Однак це милість. Ти ж її не бачиш!

Ромео Тортури, а не милість! Небеса
Тут, де живе Джульєтта. Кожна кицька
І миша, навіть пес — тварина кожна,
Дрібна й нікчемна, жити може тут,
У цім раю, дивитися на неї...
Та тільки не Ромео! Муха, й та
Утіхи, шани й права більше має:
Вона ж торкатись зовсім вільно може
Руки її — Джульєттиного дива.
Блаженство раю красти в неї з уст,
Що чисті і цнотливі, як весталки,
І червоніють з сорому, за гріх
Вважаючи свій власний дотик. О!
Ромео ж — ні, не може! Він — вигнанець!
Все можна мухам, а мені — нічого.
Ім — воля, а мені — лише вигнання!
І ти сказав: вигнання — це не смерть?
Невже ж не мав ножа ти, чи отрути,
Чи ще якого згубного знаряддя,—
Щоб знищити мене, окрім — «вигнання»?
«Вигнання»!.. Любий отче, слово це
Кричать і виють грішники у пеклі!
О, де ж у тебе серце, отче мій?
Ти ж мій отець духовний, мій навчитель,
Сповідник, друг, порадник мій, і ти —
Убив мене, сказавши — «на вигнання»!

Брат Лор. Безумцю, дай мені сказати хоч слово...

Ромео О, знаю! Знову скажеш про вигнання!

Брат Лор. Я проти нього зброю дам тобі:
Це філософії цілющий трунок.
В нещасті — то солодке молоко.
Воно тебе утішить на вигнанні.

Ромео Ти знов — «вигнання»? Геть до всіх чортів
Ту філософію! Якщо вона
Ніяк не може сотворить Джульєтти.
Чи місто зрушити, чи скасувати
Той присуд князя, — це не допомага!
Якщо вона безсила, то мовчи!

Брат Лор. О, бачу я, не мають вух безумці.

Ромео А як же й бути їм, коли очей
Немає в мудреців?

Брат Лор. О сину мій,
Дай зважимо становище твоє.

Ромео Як можеш ти, мій отче, говорити
Про те, чого ти серцем не відчув?
Коли б ти був ще молодий, як я,
Й кохав Джульетту, і годину тому
Ти повинчався, потім вбив Тібальта,
Любив, як я, й потрапив на вигнання,—
Тоді ти міг би говорить про це,
Волосся рвать, як я, й на землю падать,
Щоб зміряти майбутню домовину!..

Стукіт у двері.

Брат Лор. Хтось стукає... Ромео, заховайсь!

Ромео О ні! Нехай мої гіркі зітхання
Мене туманом від людей окриють.

Стукіт.

Брат Лор. Ти чуеш? Хто там? Заховайсь, Ромео!
Тебе захоплять!.. Почекайте! Встань же!

Стукіт.

Біжи до молитовні! Чую! Боже!
Яка упертість! Я іду! Іду!

Стукіт.

От нетерплячка! Звідки ви? Чого вам?

Мамка

(за сценою)

Впустіть мене, я все вам розкажу.
Від синьйорини я, Джульетти.

Брат Лор.

Прошу!

Входить мамка.

Мамка О отче, отче, розкажіть мені,
Де чоловік синьйори? Де Ромео?

Брат Лор. Ось, долі він. Сп'янів від власних сліз.

Мамка Ох, і моя синьйора так лежить,
Точнісінько так само!

Брат Лор.

О нещасна

Спорідненість сердець! Сумна подібність!

Мамка

Ось саме так лежигь і синьйорина.
Ридає й плаче, плаче і ридає.

Та встаньте, встаньте ж! Ви ж таки мужчина.

Задля Джульєтти, задля неї встаньте.
Ну, та й чого впадати так у розпач?

Ромео

(підводиться)
Ох, няню!..

Мамка Синьйоре мій! Лиш смерть — всьому кінець!.

Ромео

Ти про Джульєтту говорила? Як їй?
Я, мабуть, лиходієм їй здаюсь?
Дитинство щастя нашого убив я,
Заплямувавши рідною їй кров'ю.
О, де моя дружинонька таємна?
Скажи, що думає вона тепер
Про вщент зруйноване кохання наше?

Мамка

Таж ні, вона нічого не говорить,
А тільки плаче, плаче; то на постіль
Враз упаде, то підведеться знов.
Тібальта кличе, скрикне враз «Ромео!» —
І знову падає...

Ромео

О, це ім'я
До кулі смертоносної подібно
Її убило так, як ця рука
Проклята вбила кривного її!
Мій отче, о, скажи мені, скажи:
Де саме криється, в якій частині
В моїм ганебнім тілі це ім'я?
Скажи мені, щоб міг я зруйнувати
Житло мерзенне!

Ромео робить спробу заколотися, але мамка відводить убійця його кинджалом.

Брат Лор.

Геть шалену руку!
Чи ж ти мужчина? Так, на око ніби
Ти чоловік. Але, як жінка, плачеш.
Ти дієш, як тварина нерозумна,
Яку скеровує безтямний шал.
О так, ти жінка в образі мужчини
Чи хижий звір ув образі обох.
Дивуєш ти мене великим дивом.
Клянуся орденем моїм святим,
Я думав, ти мужнішу маєш вдачу!
Ти вбив Тібальта? Хочеш вбити себе?
Убити дружину, що живе тобою,
На себе враз звалить тяжке прокляття?

Чом ганиш ти народження своє,
І небо, й землю? Та в тобі самому —
Народження, і небо, і земля,
Злились всі троє у тобі в одне.
Щоб все відразу згинуло, ти хочеш?
О сором! Що за сором! Ти ганьбиш
Своє лице, і розум, і кохання.
Всього ти маєш з лишком, але сам,
Як той лихвар, скарби свої ховаєш,
Не вдосконалюєш, не прикрашаєш
Ані лица, ні розуму й кохання.
Шляхетний образ твій — воскова форма,
Якщо ти втрапиш доблесті мужчини,
Твоя любов — лише кривоприсяга.
Порушивши присягу, ти уб'єш
Любов, яку поклявся ти плекати;
І розум твій, що мусить прикрашати
Твій образ і твоє палке кохання,
Став їм обом проводирем слівим.
Як порох у неправного солдата
Враз вибуха в його порохівниці,
Так вибухне і від твого невміння
Те, що тебе повинно захищати
Й тебе ж самого висадить в повітря.
Та ну ж бо, підведися, ти ж мужчина.
Жива твоя Джульєтта, що за неї
Хотів на себе ти накласти руки,—
Адже це щастя. Таж тебе Тібальт
Убити хотів, а ти убив його,—
Це щастя теж. Закон, який тебе
На смерть скарав би, в друга обернувся
І смерть тобі вигнанням замінив,—
Це щастя теж. Ти маєш все, всі блага.
Тебе голубить чепурна фортуна,
Але, як зле дівчисько вередливе,
Ти супишся й на щастя, й на любов.
О, стережись. Кінець таких сумний.
Йди ж до коханої своєї швидше,
Як ми умовились; ввійди до неї,
В її кімнату — й заспокой її.
Але пильнуй, не залишайсь до того,
Як ставити почнуть скрізь вартових.
Бо в Мантую тоді вже не проbratesь.
Там жити мусиш, доки знайдем час
Оголосити шлюб, і ваших друзів

З ним примирить, і в герцога просити
Вернуть тебе назад, і буде радість
Твоя сильніша в двадцять тисяч раз,
Ніж горе те, що нині відчуваєш!
Ти, няню, йди вперед; скажи синьйорі,
Хай вмовить всіх домашніх, щоб лягли
Раніше спати. Це не так і важко:
Адже всіх змучило тяжке їх горе.
Скажи,— Ромео прийде.

Мамка О боже! Я стояла б тут всю ніч
І слухала б поради прехороші!
Так, так! Що значить вченість! Мій синьйоре,
Скажу синьйорі, щоб на вас чекала.

Ромео Скажи коханій, щоб приготувалась
Мене докорами зустріти.

Мамка Ось
Вона звеліла перстень передать.
(Прямує до виходу, але знову повертається)
Прошу вас, не баріться. Вже не рано.
(Виходить)

Ромео Я знов бадьорій і ожив душею!

Брат Лор. Йди; на добраніч. Тільки пам'ятай:
Залежить ваша доля лиш від того,
Щоб тут не будь, як ставитимуть варту,
Або тікати треба на світанку
В одязі іншій. В Мантуї чекай.
Твого слугу знайду я, й через нього
Я сповіщатиму тебе про все,
Що трапиться тобі на користь тут
Хорошого. Дай руку. Пізно вже...
Щасливо! На добраніч!

Ромео Я до щастя
Лечу й землі не чую під собою,
Хоч гірко розлучатися з тобою.
Прощай!
Виходять.

Кімната в домі Капулетті.

Входять старий Капулетті, синьйора Капулетті і граф Паріс.

Капулетті Синьйоре, все так склалось нещасливо,
 Що ми ще й досі часу не знайшли
 Підготувать дочку. Вона любила
 Тібальта дуже ніжно. Я — також.
 Ну що ж! Ми всі родились, щоб померти...
 Нерано вже. Вона до нас не зійде.
 Коли б не ваше товариство, я
 Годину тому ліг би спочивати.

Паріс В тяжкі хвилини свататись невчасно.
 Синьйоро, на добраніч; передайте,
 Прошу вас, привітання синьйорині.

Синьйора Кап. Спасибі. Я довідаюся взавтра,
 Що думає про це моя дочка.
 Тепер вона в полоні у журби.

Капулетті Я сміливо ручусь, синьйор Парісе,
 Вам за любов дочки своєї,— певен:
 Дочка мені покірна завжди буде.
 Дружино, ви зайдіть до неї зараз,
 Допоки ви ще спати не лягли,
 І про любов Паріса сповістіть.
 Скажіть їй, що у середу... Стривайте...
 Який сьогодні день?

Паріс Синьйоре мій,
 Сьогодні понеділок.

Капулетті **Понеділок!**
 Так, так! То в середу — занадто рано.
 Тоді в четвер. Скажіть, що ми в четвер
 Її з шляхетним графом повинчаєм.
 Чи ви ж готові? Чи така поспішність
 До серця вам? Влаштуємо все скромно:
 Збереться кілька друзів... Бачте, графе:
 Адже Тібальт загинув так недавно,
 А він же родич нам,— щоб не сказали,
 Що ми не журилось за ним, коли
 Бенкетувати будем надто бучно.

Лише з півдюжини запросим друзів,
Та й край. Що скажете ви про четвер?

Паріс Бажав би я, щоб той четвер був завтра,
Синьйоре мій.

Капулетті Гаразд! Тепер ідіть.
То й добре, у четвер! Дружино, ви
Зайдіть же до Джульетти перед сном,
Скажіть їй, хай готується до шлюбу.
Прощайте, графе. Світла в спочивальню!
Уже так пізно,— скоро зможем ми
Сказать, що дуже рано. На добраніч!
Виходять,

СЦЕНА 5

Кімната Джульетти.

З'являються Ромео і Джульєтта у вікні.

Джульєтта Ти вже ідеш?.. До ранку ще далеко:
Не жайворонок то, а соловей
Збентежив вухо боязке твоє;
Він раз у раз там уночі співає
Між віт граната. І повір мені,
Коханий, любий мій,— то соловей.

Ромео То жайворонок, оповісник ранку,—
Не соловейко. Глянь, моя кохана!
Дивися — он заграла вже зоря
І облямовує промінням заздрим
Завісу хмар суворих там, на сході.
Згасила ніч світильники свої.
Веселий день стає уже навшпиньки,
З-за верховин туманних визирає.
Піду — я житиму, лишусь — помру.

Джульєтта Те світло ще не денне... Вір, я знаю:
То метеор,— його послало сонце,
Щоб смолоскипником служив тобі
І осявав до Мантуї дорогу.
Тому побудь іще, не треба йти.

- Ромео** Нехай мене захоплять, хай уб'юты
Я буду радий, як цього ти хочеш.
Те сіре світло — ще не очі ранку,
Блідий то відблиск Цінтії чола.
І то не жайворонка спів бринить
У нас над головами, в вишині.
Мені зостатись легше, ніж піти.
Приходь же, смерть! Джульєтта так бажає.
Ми будем розмовляти, серце, так?
Ще маєм час. До ранку ще далеко.
- Джульєтта** Ні, ні, вже ранок! Ранок! Поспішай!
Іди! Мерщій тікай! Ти чуєш? Справді,
То жайворонок так співає невлад;
Яка огидна і фальшива пісня!
А кажуть — солодко співає він...
Та це брехня, бо нас він розлучає.
Ще чула — помінявся він очима
Із жабою. О як би я хотіла,
Щоб з нею й голосом він помінявся!..
Це ж він обійми наші розірвав,
Він темну ніч, він і тебе злякав.
О, йди, іди мерщій! Уже світає.
- Ромео** А лихо нас п'тьмою огортає.
Входить мамка.
- Мамка** Синьйоро!
- Джульєтта** Няню?
- Мамка** Синьйоро, мати ваша йде до вас.
Світає вже, тож будьте обережні!
(Виходить)
- Джульєтта** Впускай же день, вікно, й візьми життя!
- Ромео** Прощай, прощай! Один лиш поцілунок,
І я спущуся.
(Спускається)
- Джульєтта** Як? Ти вже пішов?
Моя любов! Мій муже! Друже мій!
Щодня і щогодини сповіщай.
Для мене двів багато у хвилині.
За цим рахунком буду я старою,
Коли побачу знов мого Ромео!
- Ромео** Бувай! Нагоди я не омину,
Щоб привітать тебе, любов моя!

- Джульєтта* Ти думаєш, ми зійдемося знову?
Ромео Так, певен я; а злигодні оці
 Нам будуть натім спогадом солодким.
- Джульєтта* О господи! Передчуття зловісне
 В моїй душі віщує щось недобре...
 Мені здається, як стоїш внизу,
 Немов ти мрець в глибокій домовині.
 Я бачу зле — чи й справді ти блідий?
- Ромео* І ти також бліда, моя любов.
 Прощай, прощай! Журба п'є нашу кров.
(Виходить)
- Джульєтта* О доле, доле! Ти така зрадлива!
 Коли це так, то що тобі до нього?
 Адже Ромео — вірності взірець,
 То й будь же ти зрадливою, о доле!
 Тоді, я сподіваюсь, ти недовго
 Триматимеш його й мені повернеш.
- Синьйора Кап.*
(за сценою)
 Що, доню? Ти вже встала?
- Джульєтта* Хто це кличе?
 Чи не синьйора матінка моя?
 Чи ще не спить, чи встала надто рано?
 Що привести могло її сюди?
 Входить синьйора Капулетті.
- Синьйора Кап.* Ну, як, Джульєтто?
- Джульєтта* Негаразд, синьйоро...
- Синьйора Кап.* Все плачеш ти за втраченим кузеном?
 Сльозми не вимиєш його з землі,
 А вимиєш — життя йому не вернеш.
 Покинь же плакати, голубко. Годі!
 Поплакати у міру — знай любові,
 Над міру ж плакати — то нерозумно.
- Джульєтта* Дозвольте плакати. Я відчуваю,
 Яка тяжка ця втрата.
- Синьйора Кап.* Ти лише
 Сама її відчуєш, друг же твій
 Не відчуває більше й не воскресне.

- Джульєтта* Таж втрату відчуваючи таку,
Не могу я не плакати за другом.
- Синьйора Кап.* Ні, не за тим, хто вмер, ти плачеш, доню.
Ти плачеш, що живий той лиходій,
Що вбив його?
- Джульєтта* А хто той лиходій?
- Синьйора Кап.* Відомо-бо: той лиходій — Ромео.
- Джульєтта*
(вбік)
Таж він за сотні миль від лиходійства.
Хай бог простить йому, як я прощаю,
Прости, господь! Прощаю я від серця,
Хоч так мені ніхто не зранив серця.
- Синьйора Кап.* О так, бо підлий вбивця ще живий.
- Джульєтта* Далеко він від рук моїх, синьйоро...
Якби могла помститись я за брата!
- Синьйора Кап.* Ми помстимось, за це ти не турбуйся.
Не плач же, годі. Я пошлю когось
До Мантуї, де підлий той вигнанець
Живе тепер, і там його таким
Міцним, чудовим трупком почастиють,
Що помандрує до Тібальта він,
І ти, я сподіваюсь, вдовольнишся.
- Джульєтта* О ні! Я вдовольнюся лиш тоді,
Коли Ромео я побачу... мертвим...
Стомилось в мене серце від нудьги!
Синьйоро, лиш знайдіть таку людину,
Що віднесла б йому отруту,— я
Сама її так добре приготую,
Що, випивши її, Ромео вмиє
Засне спокійно. О, яка ж то мука
Ім'я це чуть, але не мати сил
До нього кинутись і всю любов,
Яку я відчувала до Тібальта,
На тіло вилити його убивці!
- Синьйора Кап.* Знайди ж отруту, я знайду людину.
Тепер у мене радість є для тебе.
- Джульєтта* В сумні хвилини — радість так до речі!
Яка ж то радість? Розкажіть, синьйоро.
- Синьйора Кап.* Так, так! Дбайливий батько в тебе, доню:
Щоб сум розвіять твій, він вибрав день,—

Для радості великої призначив,
Нежданої для тебе і для мене.

- Джульєтта* Синьйоро, в добрий час. Який же день?
Синьйора Кап. То слухай, доню: ранком у четвер
Прекрасний, гідний дворянин шляхетний,
Граф молодий Паріс тебе до церкви
Петра святого поведе, і ти
Увійдеш, як щаслива наречена.
- Джульєтта* Ні, церквою Петра клянусь. Клянусь
Самим Петром. Ніколи я йому
Не буду за щасливу наречену.
Яка хапливість! Мушу я вінчатись,
Коли жених мене іще й не сватав.
Прошу вас, передайте ви синьйору,
Моєму батькові, що заміж я
Виходити бажання ще не маю.
Коли ж захочу — о, клянусь,— тоді
Скоріше я віддамся за Ромео,
Якого так ненавиджу, аніж
З Парісом поберуся. Справді радість!
- Синьйора Кап.* Ось батько твій; скажи йому сама,
І ти побачиш, як він прийме це!
Входять Капулетті й мамка.
- Капулетті* Як зайде сонце, падає роса.
Відколи ж нас покинув мій племінник,
На землю дощ паде.
Що, дівчинко-фонтане, ти в сльозах?
Ще злива? У малому тілі в тебе
Все вкупі — море, човен і вітрище!
В твоїх очах, які назвав би морем,
Припливи і відпливи сліз гірких!
Твоє маленьке тіло — човен утлий,
Що плаває серед солоних хвиль;
Твої зітхання — то бурхливий вітер,
Що бореться з потоком буйних сліз;
Коли відразу не настане тиша,
Борвій злама твого човна хисткого.
Ну, що, дружино? Ти уже сказала
Про те, що саме вирішили ми?
- Синьйора Кап.* О так, синьйоре, лиш вона не хоче
І дякує за честь. О, краще б я
З могилою, дурну, її звінчала!

- Капулетті* Що? Поясни ж бо! Поясни, дружино!
Вона не хоче? Як? І нам не вдячна?
І не пишається? І не вважає
За щастя те, що їй знайшли, негідній,
Ми гідного такого жениха?
- Джульєтта* Я не пишаюсь цим, проте вам вдячна,
Що ви його шукали. Я не можу
Пишатись тим, що виклика ненависть!
Та вам і за ненависть вдячна я,
Вона ж бо від любові.
- Капулетті* Що ти! Що ти!
Яке безглуздя! В чому, власне, справа?
«Пишаюся» і «вдячна» — і «не вдячна»,
І «не пишаюся»!.. Шановна панно,
Прошу тебе, залиш твої химери,
Подяками не сип і не пишайся.
Тендітне тіло краще приготуй,
Щоб у четвер до церкви йти з Парісом.
А ні — то поведу тебе на віжках.
Геть, немоче бліда! Дівчисько нице!
Геть, непотребнице!
- Синьйоро Кап.* Облиш, шалений!
- Джульєтта* Навколішках благаю, добрий тату,
(опускається на коліна)
Дозволь хоча б одне промовить слово...
- Капулетті* До всіх чортів, дівчисько непокірне!
Геть, непотребнице! Ось вибирай:
Або в четвер ти підеш з ним до церкви,
Або не навертайсь мені на очі.
Мовчи. Не заперечуй. Ані слова.
Аж руки засвербіли... Ну, дружино,
Боліли серцем ми, що нам господь
Подарував лише одне дитятко;
Та бачу, що й одного забагато,
Що в цій одній для нас лише прокляття!
Геть, капосна!..
- Мамка* Рятуй її, господь!
- Синьйоре,* сором вам ганьбить дитину!
- Капулетті* А то ж чому, моя синьйоро мудра?
Пораднице, а прикусіть-но язика!
Йдіть до кумась базікать, до сусідок.
- Мамка* Хіба кажу я щось погане?

Капулетті Ну, з богом! Ну!

Мамка Вже й говорить не можна?

Капулетті Заткніть безглузду пельку і мовчіть!
За чаркою базікайте про мудрість
З кумасями, а нам її не треба!

Синьйора Кап. Ви надто розпалились!

Капулетті Боже, боже!..

До сказу це довести може! Як?
Таж вдень, вночі, і пізно, й рано вдома,
І в товаристві, і на самоті,
Гуляючи чи лежачи в постелі,
Єдина думка: одружить її!
І ось знайшов їй жениха, нарешті,
Шляхетного, із знатної родини.
Він добре вихований, молодий,
Багатий, і вродливий, і розумний,
Талантів різних повен, як то кажуть,
Хорошої статури, як годиться,—
І раптом ця безглузда тонкослізка,
Незайманка, писклява лялька, погань,
Як щастя їй само пішло до рук,
Відповідає: «Я не хочу заміж»,
«Любить не можу», «я ще молода»,
«Прошу мені пробачити...» Гаразд.
Не підеш заміж,— я тобі пробачу:
Пасись, де хочеш, тільки з дому геть.
Дивися. Обміркуй. Я не жартую.
Четвер вже близько; зваж усе сама:
Як ти моя — віддам тебе за друга,
Як не моя — то хоч повісся з горя
Чи, жебраючи, здохни край дороги!
Клянусь душею, я тебе зречуся,
Й моє добро повік твоїм не буде.
Одумайся — я клятви не зламаю!
(*Виходить*)

Джульєтта Невже немає снівчуття у неба,
Щоб глянути в журбу мою до дна?..
О мамо любя, не женіть мене!
Лиш місяць, тиждень почекайте з шлюбом.
Як ні — мені готуйте шлюбне ложе
У тому ж склені, де лежить Тібальт.

Синьйора Кап. Мовчи. Тобі я не скажу ні слова.
Роби, що хоч, мені ти не дочка!
(*Виходить*)

Джульєтта О боже мій! О няню! Що робити?..
Таж муж мій — на землі, а клятва — в небі.
Чи можна ж повернуть на землю клятву,
Аж доки сам він не пришле її
Сюди з небес, покинувши цю землю?
Потіш мене. Порадь. Допоможи.
О горе, горе! Нащо небеса
Жахливі випроби кладуть на мене,
Таку слабку, беззахисну істоту?
Чого мовчиш? Невже немає, няню,
Ні слова втіхи й радості для мене?

Мамка Звичайно, є. Ромео твій — вигнанець;
Б'юсь об заклад, що не посміє він
З'явитись тут, щоб вимагати тебе;
Прийти сюди він може лиш таємно.
Якщо вже вийшло так, гадаю, краще
Виходь за графа — він жених чудовий.
Ромео перед ним — лише ганчірка.
Таких очей зелених, запальних,
Як у Паріса, і орел не має!
Я серцем присягаюся, синьйоро,
Що більше щастя шлюб цей принесе,
Багато кращий він. А хоч і ні —
Той муж помер чи все одно, що вмер:
Хоч і живий, для тебе мертвий він!

Джульєтта Говориш ти від серця?

Мамка І від душі! Хай бог мене поб'є!

Джульєтта Амінь!

Мамка Що?

Джульєтта Ти утішила мене!
Йди і матері моїй скажи,
Що я пішла до келії Лоренцо.
Я батька прогнівила й хочу гріх
Спокутувати і здобуть прощення.

Мамка Іду, іду. Скажу... Оце розумно!
(*Виходить*)

Джульєтта Пекельна згубниця! Старий диявол!
(*Дивиться вслід мамці*)

Чи є страшніший гріх? Навчать мене,
Щоб зрадила я мужа і присягу!
Так ганити й принижувати його
Тим самим язиком, яким сама
Багато тисяч раз його хвалила?
Іди собі, порадице огидна.
Віднині ти чужа моїй душі.
Піду ще до ченця по допомогу;
Коли ж рятунку жодного нема,
Я заподію смерть собі сама!
(*Виходить*)

ДІЯ ЧЕТВЕРТА

СЦЕНА I

Верона. Келія брата Лоренцо.

Входять брат Лоренцо й Паріс.

Брат Лор. В четвер, синьйоре? Надто строк короткий.

Паріс Бажає так мій батько, Капулетті;
І не мені спинять його поспішність.

Брат Лор. Сказали ви, що думки синьйорини
Ви ще не знаєте. Цей шлях кривий
Мені не до вподоби.

Паріс За Тібальтом
Вона без міри плаче, я й не міг
Поговорити з нею про кохання:
В оселі сліз Венера не сміється.
Але синьйор, її отець, вбчає
Велику небезпеку в цій журбі
І мудро хоче поспішити з шлюбом,
Щоб зупинить бурхливу повідь сліз.
Самотність тільки збільшує нудьгу;
Йй стане легше в товаристві мужа.
Тож знаєте, чого він поспіша.

Брат Лор.

(убіс)

Хотів би я не знать отих причин,
Що зараз вам велять цей шлюб загаять!
Синьйоре, гляньте! Ось і синьйорина,

Входить Джульетта.

Паріс Щасливий я вітать мою дружину!

Джульетта Так буде, якщо стану за дружину.

Паріс Так мусить быть, коли нас повинчають.

Джульетта Що мусить быть, то буде.

Брат Лор. Бог те знає!

Паріс Прийшли ви сповідатись до отця?

Джульетта Я б, відповівши, сповідалась вам.

Паріс Не крийте перед ним любов до мене.

Джульетта Признаюсь вам, що я люблю його.

Паріс Признайтеся, що любите й мене...

Джульетта Якби призналась я, було б цінніше
Сказати це без вас, ніж вам в лице.

Паріс О бідна, як же ти від сліз змарніла!

Джульетта В тім невелика перемога сліз:
Мое лице й до сліз було негарне.

Паріс Сильніше сліз йому словами шкодиш.

Джульетта Таж істина — не наклеп, мій синьйоре,
І говорю я про мое лице.

Паріс Воно мое, а ти його ганьбиш.

Джульетта Можливо, й так: адже ж мені воно
Більш не належить. Отче мій святий,
Чи маєте ви зараз час для мене,
Чи, може, до вечерні я зайду?

Брат Лор. Я маю час, моя журлива доню.
Нам треба залишитись сам на сам;
Пробачте нам, синьйоре мій.

Паріс Крий боже,

Щоб благочестю став я на заваді!
Джульетто, я збуджу вас у четвер.
Прийміть святий цілунок на прощання.
(Виходить)

- Джульєтта* О, двері зачини!.. І плач зі мною...
Ні втіхи, ні надії, ні рятунку!..
- Брат Лор.* Ох, знаю я твою біду, Джульєтто!
Що діяти — я ради й сам не дам...
Я чув, що мусиш ти в четвер вінчатись
І шлюб отой відкласти неможливо.
- Джульєтта* О, не кажи про це, коли не можеш
Мені сказати, як обминуть його!
Якщо твоя безсила зараз мудрість,
То мудрим рішенням моє назви,
І мій кинджал пошле мені рятунок.
Бог нам з'єднав серця — мені й Ромео,
А ти нам, отче, руки тут з'єднав.
Раніше, ніж рукою оцією,
Що сам її Ромео ти віддав,
Я другий закріплю, новий союз,
Раніш ніж встигне зрадити це серце
І другому воно себе віддасть,
Я знищу їх обох: і руку, й серце!
Нехай твій досвід і твої літа
Мені порадять; а як ні — дивись!
Між мною і моїм великим горем
Я посередником візьму кинджал.
Хай ніж оцей кривавий нас розсудить —
Розв'яже з честю те, чого не зможуть
Ні розум твій, ні досвід розв'язати.
Я прагну смерті... О, відповідай!
Якщо нема рятунку, то — прощай!
- Брат Лор.* Стій, дочко! Стій! Я бачу тинь надії.
Рішучість одчайдушна тут потрібна.
Як той відчай, якому зараз ми
Повинні запобігти. Слухай, дочко:
Якщо ти зважилась себе убити,
Аби за графа не виходить заміж,
То зважся ти лиш на подобу смерті,
Щоб сором цей тяжкий тебе минув,
Який штовха тебе в обійми смерті.
Якщо ти згодна, — я допоможу.
- Джульєтта* О, краще, ніж виходить за Паріса,
Звели мені стрибнути з тої вежі,
Або пошли мене в вертеп злочинців,
Або штовхни мене в кубло гадюче;
Чи до ведмедя хижого прикуй

Брат Лор.

Або вночі замкни мене у склепі,
Де торохтять кістки страшних мерців,
Де повно жовтих черепів беззубих,
Або в могилу свіжу поклади,
Мене з мерцем в один закутай саван...
Все, все, про що я й слухати не можу,
Щоб не тремтіти з жаху,— все зроблю
Без страху, без вагання, щоб Ромео
Знайшов в мені дружину незрадливу.
То слухай же, іди тепер додому,
Весела будь і згоду дай на шлюб.
А взавтра, в середу, влаштуй все так,
Щоб уночі самій зостатись в спальні:
З тобою няня завтра хай не спить.
Візьми оцей фіал. Як ляжеш в постіль,
Усю до краплі випий рідину.
І вмить тобі по жилах піде холод,
І летаргічний сон тебе скує,
Твій пульс замре; ні тіла теплота,
Ні дихання слабке — ніщо й ніколи
Не викаже, що ти іще жива;
Троянди уст твоїх і щік зів'януть,
Обернуться на попіл неживий;
Очей твоїх зачиняться враз вікна
Так, ніби їх загородила смерть
Від світла ясного життя; зомліє
Все тіло в тебе так, неначе мертве.
І ось в такій подобі смерті ти
Пролежиш рівно сорок дві години
Й прокинешся, як від солодких снів.
Коли ж уранці прийде наречений,
Щоб розбудить тебе, ти будеш мертва.
Тоді тебе, як звичай наш велить,
В найкращім вбранні, у труні відкритій
Перенесуть у старовинний склеп,
Де здавна спочивають Капулетті.
Тим часом, доки спати будеш ти,
Я сповіщу про все листом Ромео;
Він з'явиться сюди, і разом з ним
Ми будемо ждати пробудження твого,
Й до Мантуї Ромео тої ж ночі
Тебе з собою візьме. Вихід є.
І від ганьби тебе він урятує,
Якщо несталість і жіночий страх
Не стануть на заваді смілій справі.

Джульетта О, дай же, дай! Не говори про страх!
Брат Лор. Візьми і йди. Будь непохитна й дужа
У рішенні своїм. Я надішлю
До Мантуї ченця з листом негайно
Й про все твого Ромео сповіщу.
Джульетта Любове, сили дай! У ній — рятунок.
Прощай, мій отче!
Виходять.

СЦЕНА 2

Кімната в домі Капулетті.

Входять Капулетті, синьйора Капулетті, мамка та двое слуг.

Капулетті Всіх запроси, хто тут стоїть у списку.

1-й слуга виходить.

Ти кухарів найми десятків зо два.

2-й слуга Я вам поганих не найму, синьйоре; я випробую
їх спочатку: подивлюся, чи облизують вони собі пальці.

Капулетті І що ж тобі ця проба доведе?

2-й слуга Еге, синьйоре: поганий той кухар, який не об-
лизує собі пальців. А через те таких, які пальців собі не обли-
зують, я й не приведу.

Капулетті Іди вже, йди!

2-й слуга виходить.

Замало часу... Що, як ми не встигнем?
А де дочка? Мабуть, в духівника.

Мамка Авжеж, синьйоре.

Капулетті Він, може, наведе її на розум:
Свавільне і розбещене дівчисько!

Мамка Вона прийшла зі сповіді весела!

Входить Джульетта.

Капулетті Ну, що, уперта? Де тинялась ти?

- Джульєтта* Там, де мене покуту скласти вчили,
Що не скорилася і гріх вчинила.
Святий Лоренцо наказав мені
До ніг упасти і просить прощення.
Прости, мій тату, я тебе благаю!
Віднині я твоїй скоряюсь волі.
- Капулетті* Послать до графа! Сповістить його.
І взавтра рано вузол ми зав'яжем.
- Джульєтта* З ним стрілась я у келії Лоренцо
Й була до нього чемна і привітна,
Наскільки це пристойність дозволяє.
- Капулетті* Раз так, то і гаразд. Я радий. Встань.
Отак і слід. Я хочу бачить графа.
Пошліть мерщій по нього, я ж сказав!
Як перед богом, наш отець — святий:
Йому недарма дякує все місто.
- Джульєтта* Ходімо, няню, у мою кімнату:
Ви допоможете мені як слід
Оздобити вибрати на ваш смак, пристойні,
Якими взавтра я себе прикрашу.
- Синьйора Кап.* Не взавтра, а в четвер, ще маєм час.
- Капулетті* Ідіть же, йдіть, бо взавтра ж і до церкви!
Джульєтта і мамка виходять.
- Синьйора Кап.* Не встигнемо все влаштувати на завтра:
Таж скоро ніч!
- Капулетті* Замовкни! Тсс... Я сам
Візьмусь за справу — і ручусь тобі,
Що буде все гаразд, моя дружино.
Иди ж мерщій Джульєтті поможи
Убрання вибрати. А я не ляжу,
Не спатиму я нині. Залиши
Мене самого. Нині — я хазяйка!
Гей, ви! Розбіглися? Ну, добре, я
Піду вже й сам і сповіщу Паріса,
Щоб він на ранок лагодивсь, на завтра.
І як мені на серці легко стало,
Коли отямилось дурне дівча!
Виходять.

Кімната Джульетти.

Входять Джульетта й мамка.

Джульетта Так, це найкраще вбрання. А тепер
Лиши мене на самоті. Всю ніч
Молитися я мушу, люба няню,
Щоб небеса до мене усміхнулись,
Адже ж ти знаєш, чим я завинила.

Входить синьйора Капулетті.

Синьйора Кап. Клопочетесь? Чи вам допомогти?

Джульетта О ні, синьйоро. Вибрали ми все,
Що треба буде нам до шлюбу взавтра.
Будь ласка, залишіть мене саму;
А няня хай цю ніч вам допоможе,
Бо повні руки маєте турбот,
Так спішно все й раптово...

Синьйора Кап. На добраніч!
Лягай. Тобі спочинок необхідний.

Синьйора Капулетті й мамка виходять.

Джульетта Прощайте! Чи побачимось ми з вами,
Те знає бог... Якийсь холодний страх
Проймає млосно жили і неначе
Морозом сковує гарячу кров...
Покличу їх... Мені самій так тоскно!
Вернися, няню! Що ж їй тут робити?
Зіграють цю сцену мушу я сама!
Сюди фіал!
А що, коли цей трунок не подіє?
Таж силою мене звінчають з графом.
Ні, ні!.. Ти порятуєш... Ляж отут!..
(Кладе поруч себе кинджал)
А що, як дав мені чернець отруту,
Щоб вбить мене підступно, боячись
Себе збезчестити, коли б відкрилось,
Що він мене з Ромео повінчав?
Боюсь, що так... Проте — не може бути:
Бо ж він уславився святим життям...

Ні, я не допущу лихої думки!
А що, як я лежатиму в труні
Й прокинуся у склепі надто рано,
Раніше, ніж туди Ромео прийде,
Щоб визволить мене? Жахлива мить!
Тоді я задихнутись можу в склепі,
Якого паша темна і смердюча
Так рідко дихає повітрям чистим,
І вмерти там, Ромео не дждавшись!
Або, якщо я виживу, тоді...
Лиш уявить собі: навколо смерть,
І темна ніч, і це жахливе місце —
Могильний стародавній склеп, притулок,
Де сотні літ складають кістяки
Всіх наших предків, де лежить Тібальт
І де під саваном вже гнити став...
Де, кажуть, привиди мерців блукають
Вночі якоїсь певної години...
О боже, боже!.. Що, як я прокинусь
Занадто рано?.. Сморід навкруги...
Жахливий сморід... і глухе стогнання,
Що схоже на стогнання мандрагори,
Коли її висмикують з землі,—
Той звук доводить смертних до безумства...
О!.. Що, як я, прокинувшись від жаху,
Там збожеволію поміж страхіть
І кістяками гратися почну
Похованих прапращурів моїх,
Зірву з кривавого Тібальта саван
І, кістку предка раптом ухопивши,
Сама собі я череп розіб'ю?..
О, гляньте, гляньте! Там мій брат Тібальт!..
То дух його чигає на Ромео,
Який його рапірою вразив...
О, стій, Тібальте, стій! Я йду, Ромео!
Іду вже, йду... Цей трунок п'ю за тебе!
(Падає на постіль)

СЦЕНА 4

Зала в домі Капулетті.

Входять синьйора Капулетті й мамка.

- Синьйора Кап.* Візьми ключі і прянощів додай.
Мамка Айви і фініків в солодке просять.
Входить Капулетті.
- Капулетті* Ну, швидше, швидше, швидше! Другі півні!
Вже вибив дзвін на вежі три години.
Голубко Анжеліко, доглядай,
Щоб печиво, бува, не підгоріло,
Та не шкодуй припасів!
- Мамка* Годі вже.
Ідїть, ідїть. Горшки — то бабське діло.
Лягайте вже! Заслабнете на ранок,
Якщо не спатимете цілу ніч.
- Капулетті* Овва! Доводилось мені частенько
Не спать ночей задля речей пустих,
А ще ніколи я не слабував.
- Синьйора Кап.* О так, ти був колись гульвіса добрий!
Любив ночами полювать мишей.
Тепер вже я не спатиму ночей,
Для того щоб ти добре спав ночами!
Синьйора Капулетті і мамка виходять.
- Капулетті* Ох, ревнощі! Ох, ревнощі! Стривай.
Гей, хлопче, що несеш?
Входять трое чи четверо слуг з рожнами, дровами
й кошками.
- 1-й слуга* Для кухаря, синьйор, а що — не знаю.
- Капулетті* Мерщій! Мерщій!
1-й слуга виходить.
- Гей, слухай, ти, малий!
Дров принеси сухих! Спитай у П'єтро,
Він знає, де вони.

2-й слуга

Я знаю й сам.

На плечах маю голову, синьйоре.
Сухі ми дрова знайдемо й без П'єтро.
Виходять.

Капулетті

Хороша відповідь! Веселий чорт!
Ох, ти ж байстрия!.. А й справді, мабуть, маєш
На плечах дерев'яну головешку!..
Мій боже, вже світає!.. Скоро граф
Прибуде з музикантами до нас.
Так він сказав.
Музика за сценою.

Я чую, він вже близько.

Гей, мамко! Гей, дружино! Де ви там?

Входить мамка.

Біжи збуди і прибери Джульетту.
А я піду зустрінути Паріса
Й тим часом побалакаю. Хутчій!
Та не барись! Жених уже прибув.
Ну, швидше. Чуєш?
Виходять.

СЦЕНА 5

Спальня Джульетти.

Входить мамка.

Мамка

Синьйоро!.. Синьйоро!.. О Джульетто!..
Ягняточко! Як довго бідна спить!
Голубонько, прокинься!.. Наречена!..
Ні слова?.. Серденько, ти наперед,
Мабуть, поспать за цілий тиждень хочеш?
Воно-то й добре, адже граф Паріс
Вночі і вдень не дасть тобі спочинку.
Ручуся я! Хай бог простить мені
За це. Та й міцно ж як вона заснула!
Збудити ж мушу. Встань-бо, синьйорино!
Бо як застане граф тебе в постелі,
По-своєму розбудить... Тож гляди!
Що? Вже прибралася!.. І знов лягла!..
Синьйоро! Гей, вставай же, синьйорино!

О боже милий! Поможіть! Померла!
О, нашо я родилася на світ!
Дать aqua vitae!.. Ах, синьйор! Синьйоро!

Входить синьйора Капулетті.

Синьйора Кап. Що тут за гам?

Мамка О, нещасливий день!

Синьйора Кап. Що сталося?

Мамка О лишенько, погляньте!

Синьйора Кап. Ох боже! Донечко! Життя мое,
Прокинься, глянь, бо вмру з тобою разом!
Рятуйте! Поможіть!

Входять Капулетті.

Капулетті Ведіть Джульетту! Наречений тут.

Мамка Вона умерла! Нежива! О горе!

Синьйора Кап. О боже милий! Вмерла, вмерла, вмерла!

Капулетті Що?.. Дай же глянути... Рятуй нас, боже!

Вона холодна! Кров спинилася в жилах,
Заклякли всі суглоби! Вже давно
Її уста покинуло життя...

Убила люта смерть її раптово,
Як убива мороз дочасний квітку,
Найкращу квітку із усіх квіток.
Будь проклятий цей час. О горе, горе!

Мамка День нещасливий.

Синьйора Кап. О скорботний час!

Капулетті Смерть, що взяла її, щоб нарікав я,
Язик зв'язала й мову відняла...

Входять брат Лоренцо й Паріс із музикантами.

Брат Лор. Готова йти до церкви наречена?

Капулетті Готова йти, щоб більше не вернутись!
(До Паріса)

О сину, знай: напередодні шлюбу
З твоєю молодою спала смерть...
Глянь, ось лежить вона — розкішна квітка,
З якої нагла смерть зірвала цвіт.
Мій зять тепера — смерть, а водночас
І спадкоємець... Тож і я помру!
Життя й добро — я все покину смерті!

- Паріс* Як довго ранку я цього чекав,
І як жахливо він мене стрічає...
- Синьйора Кан.* Ненависний, проклятий, день страшний!
О, це найтяжчий, найстрашніший день,
Якого у одвічнім мандруванні
Не бачив на шляху своєму час!
Одна, одна дочка моя, єдина,
Одна-єдина радість і утіха,
І ту жорстока відібрала смерть!
- Мамка* О горе! День гіркий, гіркий, гіркий!
Нещасний, найсумніший день гіркий,
Якого я не бачила ніколи!
О день, о день, о день! Проклятий день!
Чорнішого й на світі не бувало!
О день гіркий, о день гіркий!
- Паріс* Одурений, розлучений, убитий!
О люта смерте, одурила ти!
Жорстока смерте, вбила ти мене!
Любов моя! Життя!.. О ні! О ні!
Ні, не життя — любов мою убито!..
- Капулетті* Зневажений, збезчещений, убитий!
Пошарпаний і змучений украй!
Скорботний часе, ти прийшов сюди
Для того, щоб убити наше свято?
О доню любя!.. Ні, душа моя,
А не дочка! Ти мертва, мертва! Горе!
Дочка моя померла, разом з нею
Навік померли радощі мої!..
- Брат Лор.* Соромтесь! Досить! Сльози і відчай
Розпуки не загоять. Вам і небу
Належала ця дівчина прекрасна.
Тепер же всю її забрало небо.
Але для неї краще. Не змогли ви
Від смерті вберегти свою частину,
А небеса уберегли свою
І вічне їй життя подарували.
Ви мріяли її піднести в світі,
Хотіли до небес її підняти,
Чого ж ви плачете, коли її
Тепер піднесено над хмари, в небо?
О, не гаразд ви любите дочку,
Коли шалієте, що добре їй.
Не та щаслива, що в заміжжі довго.

А та, що рано вмерла у заміжжі.
Утрить же сльози і, як то годиться,
Йй тіло розмарином уквітчайте,
В убрання щонайкраще приберіть
І віднесіть її до церкви. Хоч
Слабка природа, а, бува, ридає,
Тверезий розум в нас перемагає.

Капулетті Збирались на весіллі ми гуляти,
А будем чорний похорон справляти.
І музика обернеться на подзвін,
На поминки печальні — шлюбна учта,
На панахиду — радісні пісні.
Вінчальний же вінок укриє трупа,
І все обернеться на протилежне!

Брат Лор. Ідіть, синьйоре. Ви, синьйоро, — з ним.
Ви теж ідіть, Парісе, і готуйтеся
Небіжчицю прекрасну провести.
Карають небеса за гріх... Бог з вами!
Не гнівайте ж їх зайвими сльозами!

Капулетті, синьйора Капулетті, Паріс та брат Лоренцо виходять.

1-й музикант Що ж, заховать дудки і забиратись?

Мамка Ну звісно, люди добрі, заховайте!
Ви ж бачите, яке тут сталось лихо...
(*Виходить*)

1-й музикант Та хоч і лихо, а платити треба.

Входить П'єтро.

П'єтро Музиканти, о музиканти! Заграйте «Радість
серця», «Радість серця»! Якщо хочете, щоб я zostався живий,
заграйте мені «Радість серця»!

1-й музикант Чому «Радість серця»?

П'єтро О музиканти! Бо мое серце само грає: «Ах,
серце, ти повне печалі!» О, заграйте ж мені якоїсь веселої, тужливої,
щоб потішити мене.

1-й музикант Ніякої пісні не буде! Не такий зараз час, не до
пісень.

П'єтро Не хочете?

1-й музикант Ні.

П'єтро Ну, то я вам добре заплачу.

1-й-музикант Чим же ви нам заплатите?

П'єтро Не грішми, звичайно; я вам своєї пісеньки за-співаю, дударики-дударі!

1-й музикант Я тобі заспіваю, блюдолизе!

П'єтро Дивись! Як лизну тебе по мі-до-ре ножем, то вмиєшся червоною юшкою! Зрозумів?

1-й музикант Стережись, бо зроблю з тебе не фа, а фе.

2-й музикант Будьте ласкаві, сховайте ваш гострий кинджал і витягніть ваш гострий розум.

П'єтро Ну, стережіться! Я витягну мій гострий розум і заріжу вас без ножа. Відповідайте мені, як то личить розумним людям:

Коли пекельні в грудях муки

І мрії чарівної жаль,

То музики лиш срібні звуки...

Чого «срібні звуки»? Чого «музики срібні звуки»? Що скажете ви на це, Сімоне Смичок?

1-й музикант Чому, синьйоре? А тому, мабуть, що срібло приємно дзвенить.

П'єтро Непогано! Ну, а ви що скажете, Гуго Гудок?

2-й музикант Я скажу: тому «срібні звуки», що музиканти грають за срібло.

П'єтро Теж непогано! А що скажете ви, Джемсе Горлань?

3-й музикант Далебі, не знаю що й сказати.

П'єтро О, прошу ласкаво пробачити мені! Адже ви тільки співаєте. Ну, то я відповім за вас. «Музики срібні звуки» тому, що таким музикантам, як ви, рідко платять за музику золотом:

То музики лиш срібні звуки

Полегшують мою печаль!

(*Виходить*)

1-й музикант Ото в'їдлиий бестія, як чума!

2-й музикант А ну його! Плюнь на нього, Джеку! Зайдімо почекаємо, доки повернуться з похорону, і зостанемось пообідати.

Виходять.

СЦЕНА I

Мантуя. Вулиця.

Входить Ромео.

Ромео Як можна вірити облесним снам,
То сни мої мені вішують радість:
У грудях, ніби цар на троні — серце.
І дух якийсь на крилах ясних дум
Весь день мене підносить легко вгору.
Приснилася мені моя дружина;
Немов умер я, і вона прийшла...
О, дивний сон, в якому мертвий мислить!
Мене поцілувавши палко в губи,
Мені вдихнула враз нове життя,
І я ожив, і був я імператор —
Яке ж солодке й справді ти, кохання,
Якщо лиш тїнь твоя — велике щастя!

Входить Балтазар.

Звістки з Верони! Що там, Балтазарє,
Листи привіз ти від ченця святого?
Моя дружина й батько мій здорові?
Ну, як Джульєтта? Вдруге я питаю.
Як добре їй, лихого будь не може.

Балтазар О, добре їй — лихого будь не може,
Джульєтти плоть — в гробниці Капулетті,
Душа між ангелів уже витає.
Я бачив сам, як в склеп її несли,
І поскакав, щоб сповістити вас.
Простіть мені за звістку нещасливу,
Я виконав, синьйоре, ваш наказ.

Ромео То он як!.. Зорі, кидаю вам виклик!..
Ти знаєш, де живу я. Принеси
Мерщій мені паперу та чорнила
І коней роздобудь: вночі я їду.

Балтазар Благаю вас, синьйоре, заспокойгесь!
У вас палають очі, й ви бліді,—
Віщує це нещастя...

Ромео О, мовчи!
Це так тобі здалось. Облиши мене,
Зроби все так, як я тобі сказав.
То від ченця листів мені немає?

Балтазар Немає, мій синьйоре.

Ромео Все одно.
Йди мерщій! Найми скоріше коней.
Я зараз теж прийду. Не забарюсь.

Балтазар виходить.

З тобою ляжу нині я вночі,
Моя Джульетто! Засіб лиш знайти...
Яке ж ти винахідливе, нещастя,—
Порадником стає в одчаї зло!
Аптекаря згадав я. Тут живе він
Десь поблизу. Його недавно бачив;
Обірваний, з нахмуреним чолом,
Він трави лікарські все розбирав.
Такий худий, такий голодний!.. Мабуть,
Жорстокі злидні бідного зсушили.
В його халупі висить черепаха,
І алігатор напханий, і шкури
Потворних риб. А на полицях в ряд
Порожніх скриньок в нього склад нужденни,
Горшки зелені з глини й пляшечки,
Насіння плісняве, мотузок рештки,
Сухі троянди — весь убогий скарб,
Весь жалюгідний мотлох напоказ.
Помітивши ті злидні, я подумав:
Коли б отрути хто здобуть хотів,
Хоч в Мантуї за це й карають смертю,
То тут живе такий шахрай злиденний,
Що не злякається її продати.
Ця думка попередила біду!
Так, цей злидар продасть мені отруту...
Пригадую, його халупа тут.
Таж нині свято,— замкнено крамницю.
Агей, аптекарю!

Входить аптекар.

Аптекарь

Чого вам треба?

Ромео

А йди сюди. Ти бідний, бачу я.
Бери! Ось маєш, сорок тут дукатів.
За них отрути дай мені такої,
Щоб враз вона по жилах потекла!
І той, хто жить стомився, мертвий впав,
І дух його вмить вирвався з грудей
Так люто і так швидко, наче порох,
Що рветься з жерла грізної гармати.

Аптекарь

Я маю зілля згубного чимало,
Та Мантуї закон кара на смерть
Усякого, хто продає трутизну.

Ромео

Таж змучений ти злиднями украй,
Однак боїшся вмерти? Бачу я,
Що з голоду запали в тебе щоки,
Нудьга й скорбота дивляться з очей,
Тобі зневага й злидні горблять спину.
Цей світ — не друг тобі, не друг — закон.
Цей світ такого не створив закону,
Щоб допоміг тобі розбагатіти;
Тож злидні кинь, поруш закон; бери!

Аптекарь

Погоджуються злидні, а не я.

Ромео

І не тобі плачу я, але злидням.

Аптекарь

Цей порошок змішайте з рідиною
І випийте; хай буде сил у вас
На двадцятьох,— сконаєте за мить.

Ромео

Ось золото твоє. Страшна отрута
Душі на втіху; в цім мерзеннім світі
Воно убивств жорстоких більше чинить,
Ніж ця нікчемна бовтанка твоя,
Яку ти так боїшся продавати.
Не ти, а я тобі продав отруту!
Купи собі харчів і відгодуйся!
Тебе ж, мій порятунку чарівний,
В склеп до Джульетти я візьму з собою
І там лиш скористаюся тобою!

Виходять.

Верона. Келія брата Лоренцо.

Входить брат Джованні.

Брат Джов. О францисканцю! Любий брате мій!

Входить брат Лоренцо.

Брат Лор. Це брат Джованні? Ти вже повернувся
Із Мантуї? Вітаю! Як Ромео?
Що він сказав? Чи він до мене пише?
Давай мерщій листа.

Брат Джов.

З собою в путь
Хотів я взяти одного ченця
Із францисканців, тільки ж не застав;
Відвідував він тут у місті хворих.
Коли ж знайшов його, то нас обох
Не випустила варта з карантину,—
Замкнула двері і печать наклала,
Підозріваючи, що ми були
В такому домі, де чума лютує.
То я й не міг до Мантуї добитись.

Брат Лор. А хто ж одвіз мого листа Ромео?

Брат Джов.

Листа послать не зміг я. Ось цей лист.
Я навіть посланця не зміг знайти
Для того, щоб тобі назад вернути,
Так налякала всіх зараза люта.

Брат Лор.

Фатальний збіг! Я братством присягаюсь,
Той лист — то не дрібничка: зміст його
Аж надто був важливий, і затримка
Загрожує великою бідою.
Иди ж, мій брате, роздобудь мені
Залізний лом і принеси його
Скоріш до келії.

Брат Джов.

Я зараз, брате.

(*Виходить*)

Брат Лор.

Тепер я мушу сам іти у склеп.
За три години має встать Джульєтта;
Вона мені ніколи не пробачить,
Що я не встиг Ромео сповістити.

Та знову в Мантую я напишу;
Ії ж у келії переховаю,
Аж доки сам Ромео не прибуде.
О бідний труп живий в притулку мертвих!
(Виходить)

СЦЕНА 3

Кладовище. Склеп родини Капулетті.

Входять Паріс та його паж, який несе квіти і смолоскип.

Паріс Дай, хлопче, смолоскип і відійди.
Ні, погаси. Нехай мене не бачать.
Ляж там під тисами і, чуйним вухом
Припавши до землі, уважно слухай.
На кладовищі чутно кожний крок,
Земля-бо тут всередині порожня,
Покопана могилами й хистка,
Ледь ступить хто — відразу відгукнеться.
Як щось почуєш, свисни голосніше,
Я знатиму, що хтось іде до склепу.
Дай квіти. І роби, як я звелів.

Паж

(убік)
Як страшно тут самому серед мертвих!
Навколо домовини... Але зважусь.
(Відходить)

Паріс Я шлюбне ложе квітами укрию,
Солодка квітко! Постіль із граніту
Водою запашною я омню
Або сльозами окроплю ці плити.
Йї щоночі буду, вражений журбою,
Носити квіти й плакати над тобою!

Хлопець свище.

Знак подає слуга. Там хтось іде.
Чия нога ступає тут проклята
Йї перебива мені обряд любовний?
Із смолоскипом? Ніч, сховай мене!
(Ховається)

Входять Ромео й Балтазар зі смолоскипом, ломом, заступом тощо.

Ромео Дай заступа мені й залізний лом.
Візьми цього листа і завтра вранці
Віддай моєму батькові його.
Дай смолоскип. Гляди ж, під страхом смерті,
Що б не побачив ти і що б не чув,
До мене не підходь і не втручайся.
В це ложе смерті хочу я спуститись,
Щоб глянуть ще раз на мою дружину;
А головне — щоб зняти в неї з пальця
Коштовний перстень: перстень той потрібен
Мені задля важливої мети.
Тепер іди звідсіль. Але гляди,
Якщо насмілишся ти повернутись
І підглядать, що буду я робити,
Клянусь, я розірву тебе на шмаття
І члени всі твої розсію тут,
На цвинтарі голодному. Бо зараз
Ця ніч і замір мій — і дикі, й люті.
Вони лютіші, ніж голодний тигр,
Вони грізніші, ніж бурхливе море...

Балтазар Я йду, синьйоре, й турбувать не стану.

Ромео І будеш другом. Ось, візьми собі.
Живи!.. Бувай щасливий і прощай!

Балтазар

(убік)

Я все ж сховаюся: мене лякає
Цей погляд дикий. Зло він замишляє.
(Відходить)

Ромео Огидна пащо! Ти, утробо смерті!
Пожерла щонайкращий дар землі!
Я щелепи гнилі твої розкрию.
(Розбиває двері до склепу)
І силою новий напхаю корм.

Паріс Як? Тут вигнанець той зарозумілий!
Отой Монтеккі, що убив кузена
Коханої моєї?.. Горе це,
Як думають, звело її в могилу.
Це він прийшов знущатися з мерців!
Схоплю його!
(Виходить наперед)

Спинись, Монтеккі! Стій!
Покинь ганебну і гидку роботу!
Невже й по смерті помста ще живе?!

Злочинцю підлий, мусиш ти скоритись.
Ходім, ти арештований і вмреш.

Ромео Авжеж, умру: того сюди й прийшов я.
Юначе добрий мій, о, не дратуй
Безумного, який удався в розпач.
Тікай, тікай звідсіль! Облиш мене...
Згадай хоч про померлих... Хай ця думка
Про долю їх злякає і тебе.
Благаю, не штовхай мене на гріх
Ще новий і не гніви даремно...
О, йди собі! Клянуся небом, я
Люблю тебе ще більше, ніж себе;
Таж зброю маю я лиш проти себе...
Тікай хутчій! Живи і пам'ятай:
Тебе безумний врятував. Прощай!

Паріс Я зневажаю всі твої заклаття
Й беру тебе як підлого злочинця!

Ромео Примусить хочеш?.. Хлопче, стережись!
(*Б'ються*)

Паж О боже! Б'ються! Я покличу варту!
(*Виходить*)

Паріс
(*падає*)
О смерть моя!.. Як милосердий ти,
То поклади мене біля Джульетти...
(*Вмирає*)

Ромео Я обіцяю, слово честі. Гляну
Йому в обличчя... Хто це?.. Граф Паріс!
Меркуціо то родич!.. Що казав
Дорогою слуга мій? Я не слухав,
Бо тяжко стиснула скорбота серце...
Здається, він казав, що граф Паріс
Мав із Джульеттою ось повінчатись...
Чи він казав, чи це мені приснилось?
Чи то, почувши про Джульетту, я
Утратив розум — марити почав?
О, дай мені, дай руку, бо й тебе
Зі мною вписано в скорботну книгу
Лихої долі на одній сторінці!
Я покладу тебе в могилу пишну...
В могилу? Ні. О ні, юначе вбитий.
Таж тут моя Джульетта спочиває;
Її краса страшний, похмурий склеп
На променистий оберта палац.

Лежи тут, смерть,— тебе ховає мертвий!

(Кладе Паріса в склеп)

Буває часто, люди перед смертю
Стають веселі! А в уяві свідків
Це «передсмертна блискавка остання».
Чи ж це «остання блискавка» й моя?
Моя любове! О моя дружино!
Смерть випила твого дихання мед,
Та не змогла твоєї вроди взяти.
Ти не подолана. Рум'янець твій
Ще на устах, на щоках пламеніє,
Ще смерті стяг блідий не тріпотить!
І ти, Т'юбальте, в савані кривавім?
Що міг би я для тебе більш зробити,
Ніж те, щоб ця ж таки рука, якою
Завчасно втято молодість твою,
Так само знищила й твого убивцю?
Прости мені, кузене! Ох, Джульетто,
Чому і зараз ти така прекрасна?
Подумать можна, що безплотна смерть
У тебе закохалась, що якийсь
Кістяк огидний тут тебе замкнув,
У темнім склепі, для утіх любовників!
Боюсь за тебе й залишусь тому
З тобою тут. Ніколи я не вийду
З цього похмурого палацу ночі.
Тут, тут зостанусь я із робаками,
Служницями твоїми. О, тепер
Знайду я тут для себе вічний спокій
І скину гніт моїх зловісних зір
З замученої й стомленої плоті!
Милуйтеся, очі,— це в останній раз!
Ви, руки, пригорніть її востаннє!
А ви, уста мої, дикання брамо,
Скріпіть навк священним поцілунком
Довічну спілку зі скупою смертю!
Сюди, мій поводитарю гіркий!
Лихий стерничий, одчайдуху лютий,
Розбий об скелі мій нещасний човен!
За тебе п'ю, моя любов!

(П'є)

О чесний

Аптекарю! Швидка твоя отрута...

Отак я з поцілунком умираю!..

(Падає)

З другого боку кладовища входить брат Лоренцо з ліхтарем, ломом і заступом.

Брат Лор. Святий Франціску, поможи мені!
Вже стільки раз мої старечі ноги
Спіткнулись об могили цієї ночі...
Хто тут?

Балгазар

(виходячи наперед)

Це друг, який вас добре знає.

Брат Лор. Спаси вас боже! Друже мій, скажіть,
Що то за смолоскип, що марно світить
Для робаків та черепів безоких?
Здається, то у склепі Капулетті...

Балгазар

Так, отче пресвятий, і там також
Господар мій, ваш друг.

Брат Лор.

Який?

Балгазар

Ромео.

Брат Лор. Він там давно?

Балгазар

Вже, мабуть, з півгодини.

Брат Лор. Ходім зі мною в склеп.

Балгазар

Не смію, отче.

Господар мій не знає, що я тут.
І він мені грозив страшною смертю,
Якщо за ним я стежити зостанусь.

Брат Лор.

То залишайсь. Я сам піду. Боюсь...
Боюся, щоб не трапилось нещастя.

Балгазар

Коли я тут під тисом спав, мені
Приснилось, що господар мій зітнувся
З якимсь синьйором і убив його.

Брат Лор.

(підходить до склепу)

Ромео! Боже мій! Чия це кров
Камінні східці склепу багрянить?
Хто кинув закривавлені ці шпаги
Тут, на порозі вічного спокою?..

(Входить до склепу)

Ромео! О, який блідий! Хто ще?..
Як? І Паріс?.. Увесь залитий кров'ю?..
Яка лиха година спричинилась
До цих фатальних і страшних подій?
Синьйора ворухнулася!

Джульетта прокидається.

Джульетта

О мій отче!

Пораднику! А де мій чоловік?
Я знаю добре, де я маю бути;
І ось я тут. А де ж Ромео мій?

Шум за сценою.

Брат Лор.

Я чую шум. Ходім з цього гнізда
Зарази, смерті і тяжкого сну.
Наш замір вища сила зруйнувала,
Не наша. Ми противитись не можем.
Ходім! Ходім! Джульетто, поруч тебе
Лежить твій мертвий муж. Паріс також.
Тебе у монастир я прилаштую
Святих сестер. Ходім, не зволікай.
Нічого не розпитуй. Близько варта.
Біжим хутчій. Джульетто, любя сестро!

Шум наближається.

Загаємось — ускочимо в біду.

(Виходить)

Джульетта

Іди, мій отче, сам. Я не піду.
Що любий мій в руці стискає? Склянку,
Спорожнену, я бачу, до останку.
І смерть страшна отрута завдала...
Який скупий! Все випив! Не лишив
І краплі благодатної для мене,
Що допомогла б мені піти за ним!
Я цілуватиму твої вуста...
Ще, може, трішки є на них трутизни,—
В підкріпленні цьому я смерть знайду...
(Цілує його)
Твої вуста ще теплі!..

1-й страж

(за сценою)

Де це, хлопче?

Веди нас!

Джульетта

Хтось іде!.. Мерщій! О щастя:
Тут рятівний кинджал!
(Вихоплює кинджал Ромео з піхов)
Ось твої піхви!

(Заколює себе)

Зостанься в них і дай мені умерти!..
(Падає на труп Ромео і вмирає)

Входить сторожа з Парісовим пажем.

Паж Це тут було, де смолоскип палає.
1-й страж Кров на землі! Оглянуть кладовище!
Кого б ви не знайшли, хапайте всіх!

Кілька стражів виходять.

Страшна картина! Граф лежить убитий...
Джульєтта теж спливає кров'ю... Що?..
Вона ще тепла!.. Шойно лиш померла,
Хоча два дні, як в склепі поховали!..
До герцога! Покличте Капулетті!
Збудить Монтеккі! Обшукайте цвинтар!

Виходять ще кілька стражів.

Ми бачимо лише трагічне місце;
Трагедії ж кривавої причину
Без слідства нам ніяк не розгадати.

Повертаються кілька стражів з Балтазаром.

2-й страж Ось ми знайшли слугу Ромео, він
На кладовищі був.

1-й страж Не відпускати,
Аж доки герцог не прибуде сам!

Повертаються інші стражі з братом Лоренцо.

3-й страж Ось тут чернець тремтить, зітхає й плаче;
У нього заступ відібрали ми
І лом. А йшов він звідси, з кладовища.

1-й страж Це підозріло... Не пускати ченця!

Входить князь з почтом.

Князь Яке нещастя сталось тут зненацька,
Що нас так рано підняли з постелі?

Входять Капулетті, синьйора Капулетті та інші.

Капулетті Що скоїлось? Чого це тут кричать?
Синьйора Кап. Народ по вулицях гука: «Ромео!»
А хто — «Джульєтта!», хто — «Парісі!». Біжать
Всі з зойками до нашої гробниці.

Князь Який тут жах так нам тривожить слух?
1-й страж Володарю, ось граф лежить убитий,
Ромео мертвий, поруч з ним Джульєтта.

- Вона була вже мертва, а тепер
 Її убито знов. Вона ще тепла...
- Князь* Шукайте скрізь негайно і дізнайтесь,
 Хто б міг вчинити цей жахливий злочин!
- 1-й страж* Слуга Ромео тут, ось і чернець;
 При них ми захопили і знаряддя,
 Яким гробницю можна розламати.
- Капулетті* О небо! О дружино! Глянь сюди...
 Таж наша доня вся спливає кров'ю!..
 Він місцем помилювся, цей кинджал!
 Його оселя ось порожня висить
 На поясі у мертвого Монтеккі,
 А згубний ніж стирчить у грудях доньки!
- Синьйора Кап.* О горе! Жак — мов покоронний дзвін,
 Мене у домовину кличе він!
- Входять Монтеккі та інші.
- Князь* Підвівся нині рано ти, Монтеккі,
 Щоб глянути, як рано ліг твій син!
- Монтеккі* Володарю, моя дружина вмерла...
 Не винесла вона розлуки з сином
 І от в могилу від журби зійшла.
 Яке ж іще чека на мене горе?
- Князь* Глянь і побачиш сам!..
Монтеккі О ти, нечемо! Ти забув пристойність:
 Раніш від батька ліг у домовину!
- Князь* Замкніть уста свої для скарг до часу,
 Допоки ми подій не з'ясували,—
 Їх джерело, вершину і кінець.
 Тоді вождем я стану вашій тузі
 І вам підпорою до смерті буду.
 Тим часом підкоріть журбу терпінню:
 Ведіть сюди осіб всіх підозрілих.
- Брат Лор.* Хоч без вини, а ніби головний
 Я в цій кривавій справі винуватець.
 Все свідчить проти мене — місце й час.
 І ось стою тепер я перед вами,
 Щоб засудить чи виправдать себе,—
 Обвинувач я свій і оборонець.
- Князь* Розповідай нам все, що знаєш ти.

Я коротко, бо дихання моє
Коротше, аніж розповідь широка.
Ромео, що лежить тут мертвий, був
Небіжничі Джульетті чоловіком;
І вірною дружиною йому
Була Джульетта, що лежить тут мертва.
Я повинчав таємно їх. В той день
Убитий був Тібальт, і смерть його
Ромео засудила на вигнання.
То плакала за ним, не за Тібальтом,
Дружина молода, Джульетта. Ви ж,
Бажаючи розвіяти їй тугу,
Хотіли повінчати силоміць
З Парісом. І тоді прийшла вона
У розпачі і з поглядом безумним
До мене та благати почала,
Щоб засіб я знайшов і допоміг
Від другого їй шлюбу врятуватись.
А ні — то в мене в келії уб'є
Сама себе. І я їй випить дав
Снодійний трунок. Він подіяв так,
Як я того бажав: вона заснула,
А виглядала зовсім наче мертва.
Тим часом я Ромео написав,
Щоб він сюди прибув цієї ночі
Ти звільнив її з дочасної могили
В ту мить, коли минути мав той сон.
Та посланця мого, ченця Джованні,
Затримав прикрий випадок нежданий,
І вчора він вернув мені листа.
Тоді я сам сюди подавсь, до склепу,
Щоб вивести її, коли вона
Прокинеться зі сну. Хотів я в себе,
У келії своїй, їй дати притулок,
Аж доки зможу сповістити Ромео.
Проте, коли до неї я зайшов
За декілька хвилин до того часу,
Як мала підвестися, то побачив,
Що тут дочасно разом полягли
Паріс достойний і Ромео вірний.
Вона прокинулась. Її благав я
Піти зі мною і скоритись небу;
Але нараз почувся гам зокола,
І я був змушений покинути склеп.
Вона ж упала в розпач і не хтіла

Зі мною йти. І, як гадаю я,
Умить сама зняла на себе руки.
Це все, що знаю я. А щодо шлюбу —
То мамка теж про нього добре знає.
Якщо хоч трохи винен я в нещасті,
То заберіть моє старе життя
За декілька годин раніш до строку
І правосуддю в жертву принесіть.

Князь Твое ми здавна знаєм благочестя.
А де слуга Ромео? Що він скаже?

Балтазар Я сповістив господаря свого
Про смерть Джульетти. З Мантуї умить
Він верхи прискакав на кладовище
І кинувся сюди, до цього склепу.
Листа ж звелів віддати вранці батьку
І наказав мені, під страхом смерті,
Щоб я його самого тут лишив.

Князь Подай листа. Я гляну, що він пише.
Де графів паж, що викликав сторожу?
Скажи, що тут господар твій робив?

Паж Прийшов сюди він, щоб покласти квіти
На свіжу домовину нареченій;
Мені ж звелів він далі відійти.
Я виконав наказ. Коли це раптом
Ступив до склепу хтось із смолоскипом
І двері став ламати. Мій синьйор
Враз шпагу вихопив і вмить — на нього,
А я побіг, щоб викликать сторожу.

Князь Цей лист підтверджує слова ченця,
Шляхи кохання й новину про смерть.
Ромео додає, що він купив
В убогого аптекаря отруту
Й прийшов сюди, щоб отруїтись тут
І поруч із Джульеттою лежати.
О, де ж вони, ці вороги запеклі?
Монтеккі! Капулетті! Подивіться,
Який вас бич карає за ненависть:
Ваш цвіт любов'ю вбили небеса!
А я за те, що зносив ваші чвари,
Двох кривних нагло втратив. Кара всім!

Капулетті О брате мій, Монтеккі, дай же руку!
Вдовиний спадок це дочки моєї,
А більшого не можу я просити.

Монтеккі Але я можу дати більше. Я
Ій статую із золота поставлю.
Покіль Вероною звемо Верону,
Любішого не буде силуета,
Аніж в коханні вірної Джульєтти.

Капулетті Ромео статуя не менш багата
Із нею поруч буде тут стояти.
О, бідні юні жертви наших чвар!..

Князь Не визирає сонце з-поза хмар...
Похмурий мир приніс світанок вам.
Ходім звідсіль. Все треба з'ясувати.
Ще доведеться вирішити нам,
Кого помилувать, кого скарати...
Сумніших оповідей не знайдете,
Ніж про любов Ромео і Джульєтти.
Усі виходять.

Написання трагедії більшість критиків відносить за стилістичними ознаками до 1595 р. або навіть до ранішого часу. За життя автора видавалась чотири рази (в 1597-му, 1599-му, 1609-му роках, дата четвертого видання точно не встановлена). В 1623 р. побачила світ у виданні in folio.

Джерелом сюжету «Ромео і Джульєтта» є старовинна легенда, що неодноразово переповідалась італійськими новелістами. Найперша її обробка зустрічається в «Новеліно» Мазуччо (1476, нов. 36). Вже Луїджі да Порто («Історія двох шляхетних закоханих», прибл. 1524) переносить дію з Сієни до Верони, дає героям імена Ромео і Джульєтти. Імена ворогуючих сімей Монтеккі та Капулетті зустрічались також у «Божественній комедії» Данте («Чистилище», VI). Від Луїджі да Порто сюжет переходить до Бальдері («Нещасливе кохання», 1553), Банделло («Новели», 1554), Луїджі Грото (трагедія «Адріана», вид. 1578). Джіроламо делла Корта в «Історії Верони» розповідає про трагічну загибель Ромео і Джульєтти вже як про дійсну подію, що сталася нібито на початку XIV ст., за часів правління Бартоломео делла Скала. Переклад новели Банделло на французьку мову, що його здійснив П'єр Буато («Трагічні історії», 1599), був використаний при англійському перекладі Пейнтером і включений до його збірки «Палац насолоди» (1565—1567). До варіанта Пейнтера звернувся Артур Брук, що створив велику поему «Ромео і Джульєтта». Саме вона і стала основним сюжетним джерелом для Шекспіра.

Трагедія «Ромео і Джульєтта» посідає особливе місце у творчій спадщині Шекспіра. П'єса була написана в так званій дотрагічний період. Сама сутність трагічного в ній має зовсім інший характер порівняно з пізнішими трагедійними творами драматурга. В «Ромео і Джульєтті» сходяться мотиви і комедій, і ранніх хронік. Трагічне невіддільне тут від ліричного і навіть фарсового. Характерною рисою п'єси є і відсутність по-справжньому трагедійних персонажів. «Ромео і Джульєтта» — трагедія кохання, але кохання щасливого. Герої позбавлені почуття трагічної провини, їх загибель — це не очищення стражданням, як ми знаходимо в класичній трагедії.

Пристрасних у відчаї й радості, опалених жарким сонцем півдня юних коханців з Верони, що віддаються пориву всім своїм еством, повністю поглинає їх почуття. Вони переконані, що, не опираючись коханням, лише підкоряються закону природи. Питання про правомірність почуття для них не існує. Герої живуть пристрасно й нетерпляче. Дія трагедії охоплює лише п'ять днів (неділя — п'ятниця), в новелі Банделло — дев'ять місяців. Ромео з твору Банделло спокійно очікує повернення з Мантуї до Верони, для Шекспірових героїв розлука страшніша ніж смерть.

Прагнення використати кожен мить, жадібний потяг до всього земного пригаманні не лише провідним героям трагедії. Імпульсивний і темпераментний світ, що оточує Ромео і Джульєтту, існує за тими ж законами. Легко й невимушено переходить від веселого жарту до запеклої суперечки Меркуціо. Не може дочекатись весілля дочки старий Капулетті, що переносить з четверга на середу ним же визначений день шлюбу. Та й сам Ромео, який тільки що прагнув примирити

супротивників, нетямлячи себе, вбиває Тібальта (в новелі Банделло Тібальт гине випадково). Від спалаху ненависті до цілковитого виправдання коханого умиць переходить Джульєтта, коли мамка розповідає їй про загибель брата. «В Ромео і Джульєтті» ще нема типового для майбутніх творів драматурга протиставлення центральних героїв тлу. У п'єсі немає навіть конкретного протагоніста, що був би носієм засад, протилежних коханню героїв, і тим п'єса вирізняється навіть серед раних творів Шекспіра. Так, наприклад, у «Сні літньої ночі» (комедія написана одночасно або трохи пізніше, ніж «Ромео і Джульєтта») проти кохання Гермії і Лізандра виступає батько героїні Егей. Батьки Ромео і Джульєтти дізнаються про їхнє кохання аж по загибелі героїв. Не випадково брат Лоренцо сподівається, що шлюб героїв приведе до примирення ворогуючих сімей навіть після смерті Тібальта.

Ворожнеча загалом не створює тієї безпосередньої сюжетної сили, яка призводить до загибелі закоханих. Вже від початку ця тема позбавлена високого трагедійного ореолу, який оточує, наприклад, боротьбу Ланкастерів і Йорків в історичних хроніках («Генріх VI»). Саме з нею найчастіше пов'язаний фарсовий елемент дії у творі. Так, фарсова за своєю сценічною функцією сутячка слуг на початку п'єси, набуває комедійності і постає старого Капулетті, який марно поривається схопити старовинний довгий меч (ці мечі стали вже за часів Шекспіра атрибутом актора в амплуа хвалькуватого воїна).

Не є трагедійним героєм і Тібальт, персонаж, вороже ставлення якого до примирення найпошлюдовніше. Задержуватий племінник синьйори Капулетті, який до того ж не має кровного зв'язку з давньою ворожнечею, за багатьма рисами наближається до героїв комедійного плану. До Тібальта переходить, наприклад, ініціатива слуг-буфонів на початку дії, свідомо знижено його роль і під час суперечки з Джульєттиним батьком на балу. Навіть зовнішність героя підкреслено народійна: це молодий чепурун, що передусім хоче бути подібним до ідеального дворянина. Тібальт зовсім не є анахронізмом у світі ренесансних героїв трагедії. Не випадково саме до нього спрямовані жартівливі натяки Меркуціо, який висміює потяг знаті до новомодних манер та уборів. Несамовитий призвідник сутючок лише грає роль безстрашного лицаря, як і Ромео, він тільки удає меланхолійного закоханого в Розалінду. Далека від патетики і сцена двобою: жертвою зрадницького удару Тібальта стає Меркуціо, а не Ромео. Більшість же персонажів трагедії загалом сприймає ворожнечу як щось позбавлене сенсу. Примирення ворогуючих сімей у фіналі не є, таким чином, несподіваним. Воно породжене логікою розвитку дії.

Ворожнеча хоч і стає перешкодою на шляху героїв до щастя, але не перетворюється на єдину причину їх загибелі. Після смерті Тібальта тема родинних чвар відходить на другий план. Навіть оплакування племінника набуває характеру необхідного ритуалу з традиційними планами помсти. Лише через кілька днів після його загибелі Джульєтта повинна стати дружиною Паріса. Саме шлюб Джульєтти і є рушійною силою дальшого розвитку інтриги. Конфлікт трагедії за своїми ознаками починає нагадувати вже не історичні хроніки, а ранні комедії Шекспіра. Боротьба героїв за право на кохання всупереч батьківській волі — провідна тема шекспірівських комедій — для трагедійного жанру творів типовою не стає.

В комедіях юні закохані неодмінно перемагають, стверджуючи цим перевагу нових гуманістичних відносин між людьми над архаїчно-патріархальним батьківським авторитетом. Традиційна сімейна мораль стає значною перешкодою на шляху кохання героїв і в «Ромео і Джульєтті». Старий Капулетті, що вимагає від дочки цілковитої покорності, не погоджується навіть перенести день шлюбу. Боязкі заперечення Джульєтти викликають запеклий опір синьйори Капулетті. Саме суворість батьків вимушує Джульєтту скористатися з поради брата Лоренцо. Однак і конфлікт патріархально-традиційної моралі та природного почуття героїв не обертається на єдиний смисловий центр трагедії. Цей мотив, наприклад, ніяк не пов'язаний з сім'єю Монтеккі. Незважаючи на всі перешкоди, план брата Лоренцо міг би закінчитися вдало, і тоді сюжетна побудова п'єси наблизилась би до комедії з її традиційним фіналом — апофеозом почуття.

Структурно трагедія «Ромео і Джульєтта» загалом надзвичайно подібна до ранніх комедій Шекспіра з їх переконаністю в неминучості перемоги добра над злом, породженим давніми, вже застарілими відносинами між людьми. В п'єсі зберігається навіть характерна для комедій симетрія системи образів: закохані герої, іронічний друг, сценічна функція якого — підсміюватись над почуттям, суворі батьки тощо. Нагадує комедію і синтез ліричних, драматичних та фарсових засад, використання музичного супроводу дії, карнавальних сцен. У комедіях ключове щастя героїв, що подолали всі перешкоди, сприймалось як єдиний можливий фінал. Не позбавлена нестримної ренесансної життєрадісності і трагедія «Ромео і Джульєтта». Успіх зла сприймається тут як щось тимчасове. Здається, що дія неодмінно призведе до перемоги героїв. Однак протягом усієї дії зберігається і внутрішня драматична напруженість: передчуття Ромео, репліки героїв в епізоді прощання тощо. Виникає особливе емоційне забарвлення дії, не властиве комедіям.

Герої не повинні загинути, але гинуть. У міру того як наближається фінал, до дії втручається прикра випадковість. Ромео не отримує листа брата Лоренцо, слуга героя завчасно повідомляє про смерть Джульєтти, брат Лоренцо не з'являється біля склепу раніше тощо. Передчуття неминучості загибелі героїв, невіддільне від усвідомлення її несправедливості, стає провідним трагічним нервом п'єси. «Невже Ромео і Джульєтта були причиною своєї загибелі? Ромео і Джульєтта винні у тому, що кохають одне одного»,— пише в своїй дисертації М. Г. Чернишевський.

Трагічне, таким чином, утілюється в ліричній стихії п'єси. Саме кохання героїв, а не лише події, з ним пов'язані, визначає основний зміст трагедії. Людське почуття, що сприймається як важлива етична проблема, є лейтмотивом усього мистецтва епохи Відродження. Тема кохання, як життєствердної основи людської природи, що звеличує людську натуру, формує особистість, стає провідною і в трагедії «Ромео і Джульєтта». Кохання героїв — це безмежне, могутнє своєю природністю почуття. Проте воно не можливе поза всією високою культурою кохання, створеною Ренесансом. Не випадково діалог героїв на балу перетворюється в сонет, прощання — в альбу, в словах закоханого Ромео лунають рими Петрарки. Саме тут особливого значення набуває італійський фон трагедії: умовний, але водночас єдино можливий. «В ній відбилась сучасна поетові Італія, з її клі-

матом, пристрастями, святами, насолодою, сонетами, з її розкішною мовою, сповненою блиску...»,— стверджує О. С. Пушкін.

Італія знаходить своє втілення і в яскравому освітленні дії, і в пристрасних почуттях героїв. До речі, в новелі Банделло події розпочинаються взимку, під час різдвяних свят. Та тьмяне світло зимового дня було б несумісне з основною тональністю трагедії. Шекспір переносить дію на початок літа. Сцена майже завжди освітлена промінням жаркого південного сонця. Події розпочинаються вранці, пристрасті розпалюються опівдні, стихають уночі і відновлюються на світанні. Навіть освідчення Ромео і Джульєтти побудоване переважно на світлових метафорах.

Звернення Шекспіра до італійської теми збігається, зрештою, з тенденцією, типовою для всієї західноєвропейської культури цього періоду. Для сучасників Шекспіра Італія поступово набуває характеру своєрідної ренесансної утопії. Італійські новели використовуються як міфи нового часу, італійський живопис стає взірцем мистецтва, лірика Петрарки вважається найдосконалішим зразком поезії. Тому, створюючи ренесансну легенду про кохання, Шекспір обирає саме історію двох закоханих з Верони. Саме тут могло розквітнути палке почуття Ромео і Джульєтти з його цілковитою довірою до людської природи, з його беззастережною пристрасністю.

Це кохання спроможне змінювати людину, робити її досконалішою, мудрішою. Досить було Джульєтти покохати Ромео, щоб відразу зникли як позбавлені сенсу давні упередження. Наївна дівчинка початку п'єси перетворюється на героїню, що здатна віддати своє життя заради коханого. Ціле життя відокремлює меланхолійного Ромео, що мріє про Розаліну, від героя в кінці п'єси. З великою художньою переконливістю розкриває Шекспір високу поетичність почуттів Ромео і Джульєтти. «Головна принада її,— писав про п'єсу Іван Франко,— той час молодості і свіжості, те поетичне сяєво, яким обласкані всі фігури, та простота і сила чуття, яка надає тій індивідуальній і випадковими явищами обставленій любовній історії вищу силу і «правдивість тисяч любовних історій».

Саме за законами легенди «тисяч любовних історій» існують герої трагедії. Це підкреслюється й прологом, що відразу переносить дію на певну відстань, розповідаючи історію коханців з Верони, як щось, що вже сталося. Епічна тональність підсилюється і другим виступом хору, який коментує події. Пристрасть героїв перевершує все: навіть уявлення доби, що створила цю легенду. Сила почуття Ромео і Джульєтти, які відкидають усі настанови брата Лоренцо про міру та гармонію, жахає ченця-гуманіста. Юні закохані долають на своєму шляху ворожнечу й насильство, деспотичну владу батьків, стару мораль. Перемагають воли навіть саму смерть, породжуючи своєю загибеллю відчуття захоплення й непомірності втрати.

Висока поетичність трагедії Шекспіра зумовила інтерес до історії Ромео та Джульєтти у найрізноманітніших видах мистецтва. Низку музичних поем на цю тему створюють Гуно, Берліоз, Свендсен, Чайковський, Прокоф'єв. Вражає майстерністю виконання ролі Джульєтти Г. Улановою в балеті на музику Прокоф'єва.

На зорі свого виникнення звертається до «Ромео і Джульєтти» мистецтво

кіно. Перша екранізація трагедії датується 1911 р. Знімали п'єсу Шекспіра і такі режисери, як Р. Кастеллані (1954), Ф. Дзефіреллі (1968).

Входить трагедія і в постійний репертуар драматичних театрів. На англійській сцені роль Ромео виконував актор Лоуренс Олів'є, в російському дожовтневому театрі Ромео грали Мочалов, Каратигін, Ленський, Джульетту — Ермолова.

З 1938 р. «Ромео і Джульетта» починає свою сценічну історію на Україні. В різні періоди трагедію поставили Дніпропетровський ТЮГ ім. Пушкіна (1938), Харківський ТЮГ ім. Горького та Миколаївський театр ім. ХХХ-річчя ВЛКСМ (1951).

ПРИМІТКИ ДО «РОМЕО І ДЖУЛЬЕТТИ»

С. 312. *Князь Веронський, Ескал* — ім'я герцога походить від наймення герцога Бартоломео дельла Скали, що, згідно з легендою початку XIV ст., правив у той час у Вероні. Ім'я Ескал зустрічається і в п'єсі Шекспіра «Міра за міру».

Хор.— В англійському театрі хор інколи зберігається як наслідування античної традиції. Роль Хору і Пролога виконував один з провідних акторів трупи, одягнений у чорний плащ. В «Ромео і Джульетті» Хор з'являється на сцені двічі. Можливо, що інші виступи Хору в трагедії не збереглися.

С. 313. *Ми вам покажемо за дві години...*— Тривалість вистави у театрі часів Шекспіра 2—2,5 години без перерви.

С. 314. *...бо ми ж таки не вуглярі.*— Ремесло вуглярів, які випалювали деревне вугілля, вважалось найнижчим.

С. 315. *...двоє слуг Монтеккі.*— Слуги певного дворянського роду вирізнялись кольором свого одягу або особливими позначками на капелюхах.

С. 317. *Бунтівники ви! Вороги спокою!*— Промову князя написано у стилі інвективи, жанру політичної лірики. Інвективи були дуже поширені ще за часів античності. Нового розвитку набувають у добу Відродження.

С. 318. *Аврориного ложа...*— *Аврора* — в римській міфології богиня світанку. Образ Аврори, що відхилиє запону на сході, відкриваючи шлях сонцю, був дуже поширений у мистецтві Відродження.

С. 319. *З ненависті любов. О гнів кохання!*— Визначення кохання шляхом поєднання протилежностей типове для любовної лірики доби Відродження. В той же час слова Ромео провіщають основний конфлікт трагедії.

С. 324. *Якщо блюзнірством погіршу таким, Вогнем хай сльози очі випікають.*— Поєднання теми кохання з темою святості типове ще для куртуазної культури почуття. В трагедії цей мотив обігрується також під час розмови Ромео і Джульетти на балу.

С. 325. *Мамка* — ролі літніх жінок за часів Шекспіра виконували комедійні актори. Роль мамки виконував актор в ампула блазня.

Це ж їй, здається, повних чотирнадцять...— В ті часи дівчинка 14 років вважалась вже дівчиною на виданні. В новелі Банделло та в її обробці Пейнтером Джульетті — 18 років, в поемі Брука — 16, у Шекспіра — лише 14.

...що маю їх лише чотири...— певна непослідовність. Джульетті 14 років, а мамка була її годувальницею, тобто їй лише за 30. У той же час беззубий рот мамки свідчить про її старість. Очевидно, це мало підсилювати комедійність ролі.

С. 327. *Читай в лиці Паріса, як у книзі...*— Розгорнута метафора. Порівняння красеня Паріса з книгою пов'язане з дещо штучним характером цього персонажа.

С. 328. *Меркуціо*.— В поемі Брука Меркуціо порівнюється з левом. Воднораз підкреслюється, що він мав «холодні, мов укриті снігом гори, руки», що має означати нездатність до палкого кохання.

Не можу я скакати. Дай смолоскип!— В групі ряджених той, хто не вмів або не мав бажання танцювати, виконував обов'язки слуги, що несе смолоскип.

С. 329. *Жартуни веселі Хай топчуть каблукми очерет*.— Англійська реалія. В тогочасній Англії підлоги покривали очеретом, що замінював килими.

С. 330. *Королева Меб*— образ із кельтської міфології. З образом королеви Меб у народних повір'ях поєднували різні чудеса. Так, вона ніби допомагала народженню синів, підмінювала в колисках новонароджених тощо.

У олдермена в персні.— *Олдермен*— міський старійшина. Перстень на великому пальці— атрибут його посади.

Ніж черв'ячок отой, що часом лазить У дівчини лінивої по пальцях.— За народним повір'ям, у лінивих дівчат під нігтями ніби заводились черв'ячки.

С. 333. *Вона ж між них— голубка між галками!*— Джульетта, певно, з'являється в білому одязі. Колір у шекспірівському театрі мав символічне значення. Білий колір символізує невинність, щирість; вогняно-жовтий— зухвальство («вогнаний Тібальт»); зелений— юність та життєрадісність (Меркуціо) тощо.

С. 335. *Коли торкнувся рукою недостойно...*— розгорнута метафора. Ромео, мов прочанин, торкається святині— Джульетти й цілує її. Цілування святої ікони повинно було звільнити прочанина від гріха.

(Цілує її).— За часів Шекспіра поцілувати в товаристві незнайому даму з її згоди не вважалося порушенням етикету.

С. 336. *Бо ворога кохаю ніжно я!*— В поемі Брука докладно зображено відчай Джульетти, коли вона дізнається, що Ромео належить до роду Монтеккі. Шекспір підкреслює силу і раптовість кохання дівчини, яка майже сразу відмовляється від сумнівів, цілком віддаючись пристрасті.

С. 338. *...й король Кофетуа В жебрачку раптом закохався!*— Шекспір неодноразово звертається до народної балади про африканського короля Кофетуа, який ненавидів жінок, доки не зустрів молоду жебрачку Зенелюфон. Ця балада згадувалася і в «Марних зусиллях кохання».

С. 341—342. *...з любовних клятв Сміється сам Юпітер*.— Так твердить Овідій в поемі «Мистецтво кохання». Юпітер сміється з клятв закоханих, які легко даються і ще легше забуваються.

С. 344. *Ехо* — в давньогрецькій міфології німфа, уособлення луни. З образом Ехо в світовому мистецтві пов'язано чимало сюжетів.

С. 345. *...з-під огняних коліс Титана.*— Мається на увазі давньогрецький міф про бога сонця Геліоса, сина титана Гіперіона. Геліоса зображували на вогняній колісниці з сонячним промінням над головою.

Земля — природи мати і могила: В собі хоронить все, що породила.— В монолозі брата Лоренцо відтворено філософський погляд Відродження на природу як першоджерело круговороту вічного відновлення, що близький до пантеїзму.

С. 347. *Св. Франціск Ассізький.*— Справжнє ім'я: Джованні Бернардоне (1181 або 1182—1226). Італійський релігійний діяч. Твір Франціска Ассізького на умбрійському діалекті «Кантика брата Сонця, або Похвала творінню» (1224) — гімн, який прославляє не лише бога, а й усі його творіння, був дуже поширений в епоху Відродження. Гармонійне бачення всесвіту, натхненне звеличення природи виявились спорідненими ренесансному пантеїзму.

Чимало реплік брата Лоренцо відтворюють погляди Франціска Ассізького.

С. 349. *Паскудне сліпе хлопчисько* — тобто Купідон.

...котячий князь Тіберт...— персонаж середньовічного тваринного епосу «Роман про Ренара».

...нищитель шовкових гудзиків.— Під час фехтування до кінчиків рапір прикріпляли гудзики, обшиті шовком, щоб уникнути поранення.

...знавець перших і других приводів до дуелі.— Згідно з «канонам честі» тих часів світська людина мала право чекати «семи приводів» до дуелі, не вважаючись боягузом.

...так полюбляють нові манери, що їм уже незручно сидіти на старій лаві? — Натяк на комічний випадок, що стався в Лондоні. Серед англійських чепурунів модними вважались короткі, але дуже широкі французькі штани, і тому старовинні лави Палати Лордів виявились замалими під час чергового засідання.

Франческо Петрарка (1304—1374) — видатний італійський гуманіст і поет. Найвидатніший твір Петрарки «Канцоньєре» («Книга пісень») присвячений мадонні Лаурі.

С. 351. *Вітрило, вітрило!* — Пишне вбрання мамки створює враження, що вона впливає на сцену як корабель.

Мое віяло, П'етро!— Віяло в ті часи мало досить величний вигляд. Його робили на довгій ручці з слонової кістки, прикрашали багатобарвним пір'ям та золотими оздобами.

П'етро.— Роль П'етро виконував перший комік трупи Вільям Кемп, відомий виконанням Фальстафа («Генріх IV»).

С. 352. *...а якщо й зайця, то хіба що з пісного пирога...*— натяк на вік мамки, що викликає її обурення.

С. 354. *Розмарин* — символ вірного кохання.

С. 361. *...одне життя з ваших дев'ятох.*— Натяк на англійське прислів'я: «Кішка дев'ять разів живе».

С. 365. *Скоріш, вогнекопиті коні, мчіть...*— Монолог Джульетти написано в жанрі епіталими (шлюбного гімну).

С. 367. *...смертоносний погляд василіска.*— За старовинними уявленнями василіск — чудовисько, що могло вбивати своїм поглядом.

Сурмі ж, страшна сурмо, загибель світу! — За біблійним міфом сурма архангела повинна провістити кінець світу та початок страшного суду.

С. 370. *Віддав він справу до страшного суду?* — тобто виніс смертний вирок.

С. 373. *Хочеш вбити себе? Убити дружину, що живе тобою, На себе враз звалить тяжке прокляття?* — Тинове для епохи Відродження: чернець-гуманіст, відмовляючи Ромео від самогубства, спочатку нагадує йому про коханя Джульетти і лише потім про церковну заборону самогубств.

С. 377. *З'являються Ромео і Джульєтта у вікні.*— У театрі цей епізод виконували на балконі (т. зв. «верхня сцена»). З нього Ромео потім спускається вниз.

С. 378. *...помінявся він очима із жабою.*— У народній казці розповідалось про те, як жайворонок віддав жабі свої великі очі, а отримав її маленькі й темні. Джульєтта волила б, щоб вони обмінялись не очима, а голосами: тобто голос жайворонка провіщав би вечір замість ранку.

Ні, ні, вже ранок! — Діалог Ромео і Джульєтти написано в стилі альби (ранкової пісні), жанру лірики трубадурів.

С. 392. *...стогнання мандрагори...*— За старовинним повір'ям, корінь мандрагори, що нагадує формою людину, жадливо стогне, коли його виривають із землі. Якщо людина почує цей стогін, вона збожеволіє.

С. 397. *«Ах, серце, ти повне печалі!»* — Рядок із вірша англійського поета й драматурга Річарда Едвардса, який став популярною піснею.

С. 400. *В його халупі висить черепаха, І алігатор напханий, і шури Потворних риб.*— Традиційні прикраси старовинної аптеки.

С. 405. *Юначе добрий мій...*— Звертанням «юначе» Ромео підкреслює свою зверхність над Парісом. Право на це йому дали страждання, зазавши яких, він відчув себе людиною бувалою, тоді як Паріс залишився недосвідченим юнаком.

С. 411. *Я коротко, бо дихання мое Коротше, аніж розповідь широка.*— Останній монолог брата Лоренцо розповідає про вже відомі глядачеві події, тому цей епізод досить часто виключають з театральної вистави.

Олена АЛЕКСЕЄНКО.